

Göteborgs Universitet
Sociologiska institutionen

Förort, främlingskap, frändskap

Skolan i det urbana rummet

Jonas Lindbäck

Magisteruppsats i sociologi
Vårterminen 2009

Handledare: Håkan Thörn

Innehåll

Prolog s. 3

Inledning s. 4

Utgångspunkter, syfte och frågeställningar s. 4

Metod och Metodologi s. 6

Att ta sig an materialet – Tillvägagångssätt och analys s. 6

Urval s. 7

Den teoretiska ramen – det urbana rummet s. 8

Nyliberalism, postindustrialism och staden s. 9

Segregation och främlingskap i staden s. 10

Den imaginära staden s. 11

Territoriell stigmatisering av förorten s. 12

Rummet och identitet s. 13

Skolan – Stadsdelen – Staden. Berättelserna tar form s. 14

Eleverna – en kort presentation s. 14

Skolan s. 15

En delad skola s. 17

Västkorridoren, mittkorridoren, östkorridoren s. 18

Stadsdelen s. 21

Mediabilder av förorten s. 22

Stigmatiseringens effekter och förortens trygga famn s. 24

Staden s. 26

Stadens osynliga gränser och främlingskapets utbredning s. 26

”Vi svartskallar” – identitetens imaginära gränser s. 27

Stadens polarisering, utanförskap och demokrati s. 29

Avslutning s. 31

Referenser s. 33

Prolog

Regndropparna strilar sakta över framrutan på bilen i samma stund som jag passerar Centralstationen i Göteborg och svänger av norrut. Det är i slutet av februari 2009 och jag är på väg mot Angered, en av Göteborgs nordöstra förorter. Jag kör förbi Olskroken och sedan en lång sträcka av mindre och större fabriker, nians spårvagn skymtar förbi, ängsmark, och så skog när jag tar av höger upp mot Angered Centrum. Några minuter senare svänger jag in på parkeringen framför Angeredsgymnasiet. Till vänster ligger Angered centrum och det stora köpcentret som avgränsar skolan från spårvagnshållplatsen där nian och de andra vagnarna vänder om in mot staden igen. Jag tar väskan, låser bilen och promenerar mot skolans något anonyma entré. Några elever har samlats utanför, de röker en cigarett medan de står och snackar med varandra.

Ett par månader tidigare gjorde jag samma promenad till entrén. Den gången skulle jag träffa David, en av lärarna, som skulle berätta lite om skolan och visa mig omkring. Han lotsade mig genom de långa korridorerna från Ny Musik och de andra estetprogrammen i skolans västra del, genom samhällskorridoren i mitten av skolan, och vidare till skolans östra korridor där handelseleverna håller till. De tre stora korridorerna utgör skolans stomme, likt tre parallella gåingar som kopplas samman av mindre korridorer. Ny Musiks själva hjärta och knypunkt är hallen med sin scen i mitten, soffor, replokaler och studior. Det kändes mer som en mysig fritidsgård än en skolsal. Medan vi gick igenom skolan funderade jag på var eleverna umgås och håller till när de inte har lektion. Det visar sig senare att det finns några mjuka soffor i en korridor, som får tjäna som ett litet uppehållsrum, samt några få mindre bord och ett ytterst minimalt café vid entrén med sporadiska öppettider.

Vi fortsatte att se oss omkring i skolan. Men på vissa ställen tog det stopp. För att ta sig fram bland skolans olika korridorer och rum krävs rätt sorts passerkort. Eleverna har endast tillgång till de platser där de har lektioner, men även lärarnas rörelsefrihet är begränsad. Vilket också uppenbarade sig när jag och David gick omkring. Vi fick vända om, ta en annan väg, gå runt. Möjligheterna att röra sig mellan skolans olika korridorer har på så vis sina fysiska begränsningar, men även symboliska skulle det visa sig.

Men nu är det alltså februari och jag passerar in genom entrén, där ett litet gäng elever sitter och pratar runt några små bord, på väg till Ny Musiks klassrum där eleverna i årskurs tre har börjat samlas. En kille ställer sig vid ett piano och börjar plinka. Jag är där för att presentera mig och uppsatsen och för att höra om någon är intresserad av att delta. Några veckor senare kommer jag också att göra ett besök hos eleverna i årskurs tre på samhällsprogrammet. Efterhand kommer jag att ha träffat nio elever från både Ny Musik och samhällsprogrammet. Några av eleverna bor i Angered, men de flesta bor i andra delar av staden som Majorna, Öckerö eller Linnéstaden. Det är också denna geografiska spridning av elever och Angeredsgymnasiet lokalisering i stadens periferi som har väckt mitt intresse för skolan.

På väg hemåt den där eftermiddagen i slutet av februari går jag genom korridorerna, passerar förbi borden vid entrén som nu står tomma, sätter mig i bilen och åker tillbaka mot centrum. Det har slutat regna. Efter en kvart är jag vid centralstationen igen. Det går snabbt att köra, ändå är det så långt ibland.

Inledning

Angered är en av många stadsdelar som växte fram i utkanten av Europas större städer under sextiotalet. Efterkrigstidens snabba industrialisering och urbanisering hade gjort bostadsbristen i städerna till en akut fråga runtom i Europa. Svaret på det skriande behovet blev att snabbt och billigt bygga storskaliga bostäder. I Sverige handlade det om boende för den växande befolkningen och den arbetskraftsinvandring som var en viktig del av den blomstrande industrin under denna tid. Angered var en del i det miljonprogramprojekt som initierades i mitten av sextiotalet då riksdagen beslutade om att bygga en miljon nya lägenheter under de kommande tio åren (Ristilammi 1994). De bostäder som fanns ansågs dessutom vara små, omoderna och nedslitna, vilket skapade dåliga förutsättningar för den ökade inflyttningen till de större städerna (Zintchenko 1997). Miljonprogrammet blev löftet om en modern bostad för alla bortom de odrägliga förhållanden som ansågs råda i städernas gamla arbetarkvarter. Men det blev aldrig en miljon lägenheter, industrins blomstring avtog snabbare än vad man hade väntat sig och det vi idag kan se när vi blickar tillbaka är de första stegen mot en ökad urban segregation.

Sedan början på nittiotalet har segregationen i Sverige också kommit att fördjupas, något som visar sig från sin allra tydligaste sida i de stora städerna. Den boendesegregation vi idag ser präglas av både sociala och etniska förtecken som direkt och indirekt påverkar människornas vardagsliv i de forna miljonprogramsområdena, och inte minst de ungdomar som växer upp där. I Göteborg är denna segregation ett tydligt faktum, vilket bland annat manifesterar sig i de ”satellitförhållanden” som framför allt präglar de nordöstra stadsdelarnas relation till den övriga staden, och i de ojämlika relationer som råder mellan olika stadsdelar och mellan centrum och periferi (Sernhede 2002). Dessa satellitliknande förhållanden gäller inte enbart deras avskilda geografiska lokalisering i relation till den övriga staden, utan även de interna förhållandena i vissa områden. Angered är likt många andra stadsdelar i nordöstra Göteborg präglad av en extrem etnisk heterogenitet, hög arbetslöshet, högt ohälsotal, en stor andel bidragstagare och en social exkludering som i många fall är påtaglig (Sernhede 2004, Göteborgssamhällets utveckling 2009). Dessa förhållanden och den stigmatisering som förörterna är utsatta för bidrar till en marginalisering av stadsdelarna och människorna som bor där. I skuggan av allt detta uppenbarar sig en situation där utanförskapet kan gro och där klyftorna i staden kan växa.

Utgångspunkter, syfte och frågeställningar

Valfrihetssystemet på grundskolenivå och betygsantagningsprincipen på gymnasienivå kan ses som en möjlighet att överbrygga stadens klyftor. Valfriheten har gjort det möjligt att välja en skola utanför sin egen stadsdel, och därmed ett tillfälle att lämna sitt stigmatiserade bostadsområde under en del av dagen för att läsa på en skola i innerstaden. I Angered och Göteborg kan vi även se en omvänd rörelse då unga från innerstaden och runtom i Göteborg åker till Angeredsgymnasiet för att studera. Den stora anledningen till det är den passionsinriktning som gymnasiet har. Alla elever väljer en egen passion bland allt från skateboard till personlig stil och juridik. Gymnasiet har även mer nischade estetiska linjerna som Ny Musik och ett yrkesdansprogram, samt teoretiska linjer som samhällsvetenskap och handel. Elevernas fördelning på de olika linjerna varierar emellertid. De estetiska linjerna har nästan uteslutande elever som kommer från stadsdelar utan-

för Angered, på samhällsprogrammet är det i sin tur mest elever från Angered och handelsprogrammet slutligen har i princip enbart elever från Angered.

Möjligheten att välja skola har otvivelaktligen öppnat upp staden och gjort det möjligt för elever med ”invandrarbakgrund” att göra en ”integrationsresa”, och skapat möjligheter för ungdomar från olika stadsdelar att mötas. Även om sådana möjligheter har tillkommit, pekar forskning på att modellen också har bidragit till en ökad social, etnisk och prestationsmässig segregation mellan olika skolor (Söderström & Uusitalo 2005). Valfriheten har också inneburit att man har lämnat en reglerad och planerad skolintegrationsprocess med förhoppningen att det fria valets mekanismer ska ordna detta (Bunar 2001). Oberoende av sådana omständigheter vet vi lite om hur de ungdomar som väljer en skolan utanför stadsdelen faktiskt upplever denna förändring och vad det är för tankar, frågor och utmaningar som kan tänkas dyka upp i och med ett sådant skifte av miljö och kontext. Men det är inte enbart de ungdomar som åker *till* Angered varje dag som intresserar mig, utan även de som bor *i* stadsdelen och läser där. Skolan som en potentiell mötesplats för ungdomar med skilda erfarenheter, bakgrunder och postadresser, samt dess lokalisering i en förort är tämligen unik. I denna uppsats vill jag därför närma mig Angeredsgymnasiet och de särskilda förhållanden som det rymmer, samt de frågor som det också väcker kring skolan, staden och den urbana segregationen.

De mönster som efterhand framträdde i ungdomarnas berättelser fick mig att fundera på hur jag skulle ta mig an materialet och närma mig de olika narrativ som utkristalliserade sig. Att begreppsliggöra och analysera berättelserna utifrån deras rumsliga förankring framstod här som en möjlig och intressant väg. Jag kommer därför att utgå från en rumslig triad – skolan, stadsdelen och staden – där Angeredsgymnasiet, Angered och Göteborg utgör var sin del. Genom intervjuer och en narrativ ansats vill jag belysa dessa tre olika men sammanhängande rumsligheter utifrån elevernas berättelser, tankar och reflektioner. Berättelser som formas i det mellanområde där dessa ungdomar befinner sig och där det psykologiska, sociala, kulturella och geografiska genomkorsar varandra.

Syftet med denna uppsats är därmed att undersöka hur ungdomarna i sina berättelser relaterar till de olika rum och platser som skolan, stadsdelen och staden utgör, samt hur de påverkas i sin individuella självförståelse och i sitt sätt att tolka och förhålla sig till omvärlden. Att undersöka skolan som mötesplats – en plats där den etniska, sociala och prestationsmässiga segregationen kan upphävas – blir en del i detta syfte. Via intervjuer vill jag komma nära ungdomarnas upplevelser och erfarenheter av att gå på en skola i en förort där elever från olika delar av staden samlas varje dag, och uppmärksamma de skillnader, likheter och mönster som kan tänkas visa sig i deras berättelser. En viktig del av syftet blir därför att studera de urbana förhållandena mellan centrum och periferi, segregationen och platsens betydelse, och på vilka sätt de manifesterar sig i ungdomarnas berättelser.

Den övergripande *frågeställningen* som jag intresserar mig för är: vilka erfarenheter har eleverna gjort av staden, stadsdelen och skolan? Därmed vill jag undersöka hur bilden av och förhållandet till omvärlden samt den egna identiteten påverkas och förändras, samt hur elevernas berättelser varierar beroende på var de bor. Det handlar bland annat om hur eleverna förhåller sig till skolans miljö och varandra, och hur de reflekterar över det urbana rummet och förhållandet mellan innerstad och förort.

Efter nedanstående metodavsnitt följer ett avsnitt där jag redogör för den teoretiska ramen. Eftersom jag upplever att teori och tidigare forskning går in i varandra har jag valt

att integrera dessa i en sammanhängande del. Där tar jag främst upp den samtida staden, utanförskap, segregation och rummets betydelse. Sedan närmar vi oss analysen, vilken inleds med en presentation av eleverna på Angeredsgymnasiet. Analysen tar därefter avstamp i den tematiska indelningen i skola, stadsdel och stad. Dessa tre utgör var sin del utifrån vilken jag redogör och analyserar elevernas berättelser. Analysen tar sin början i skolan för det är den plats som för eleverna samman. Därefter breddas analysen till stadsdelen och hur eleverna förhåller sig den. Analysen avslutas sedan med staden och hur den manifesterar sig i elevernas berättelser. På så vis rör vi oss från ett nära till ett mer övergripande perspektiv där skolan, stadsdelen och stadens mönster uppenbarar sig. Slutligen knyts allting samma i en avslutande diskussion.

Metod och metodologi

Angeredsgymnasiet intresserar mig på grund av de närmast unika förhållanden och relationer som skolan speglar. Detta unika bidrar också till att en liknande studie vid en annan skola skulle förutsätta andra ingångar och andra frågeställningar. Genom att vi närmar oss elevernas berättelser kan vi förhoppningsvis få en större förståelse för de tankar och erfarenheter som dessa ungdomar bär på och de relationer och reflektioner som följer i spåren av den urbana segregationen.

Att ta sig an materialet – Tillvägagångssätt och analys

Att besöka Angeredsgymnasiet innebar för mig att träda in i en ny miljö och kontext. Inledningsvis gjorde jag därför några kortare deltagande observationer på skolan för att bättre kunna förstå och tolka den plats där eleverna tillbringar stora delar av sin tillvaro. En form av etnografiskt arbete genom vilket jag försökte ta mig an det ”sociala pussel” som skolan utgör (Willis 2000). Genom att ta sig an detta ”pussel” kan det också vara möjligt att förstå hur eleverna skapar mening i relation till denna miljö. De observationer jag gjorde skapade också ett bättre underlag för intervjuerna. I de kvalitativa intervjuerna kan ungdomarnas berättelser, reflektioner och erfarenheter träda fram, därför var de ett självklart val (Kvale 1997). Intervjuerna kan fånga en mängd olika uppfattningar, tankar och åsikter, och förmedla en bild som är både mångsidig och skiftande med varje individ. Därmed kan de ge en utökad förståelse för dessa ungdomars erfarenheter och livsvärld.

Alla intervjuerna skedde individuellt för att ungdomarna skulle få utrymme att fritt tala och berätta utifrån sig själva och sina egna tankar och erfarenheter. Inför varje samtal informerade jag också ungdomarna om studiens syfte och deras anonymitet. Elevernas namn och andra detaljer som kan tänkas röja deras identitet har därför fingerats. I denna process har jag emellertid försökt behålla den meningsladdning som namn och annat bär på. Att jag sedan har valt att inte anonymisera skolan beror framför allt på de specifika förhållanden som gymnasiet och Angered har till/i staden och som skulle riskera att gå förlorade med fingerade namn och sammanhang. Intervjuerna hade en relativt öppen struktur för att uppmuntra till berättande och ge ungdomarna möjlighet att uttrycka sina egna reflektioner och funderingar, men de tog bland annat upp frågor om skolans miljö, elevens relation till stadsdelen och staden, rumsliga aspekter och identitet. Att jag är vit, manlig universitetsstuderande kan ha påverkat ungdomarnas svar, men jag upplever att eleverna trots allt talade relativt avslappnat och öppet. Min tacksamhet riktas också till dessa ungdomar som ville dela sina erfarenheter och reflektioner med mig.

Samtliga intervjuer, som var mellan en och en och en halv timme, spelades in. Där- efter transkriberades de med ambitionen att återge ungdomarnas tal så troget och språk- ligt exakt som möjligt, med hänsyn till utskriftens reliabilitet och närvarokänsla. Men en viss språklig korrigerings har skett vad beträffar upprepningar, ljuduttryck och liknande för att göra texten läsbar. Jag har också eftersträvat att återge det som befinner sig mellan orden – den känsla som ligger i tveksamheter, pauser, skratt, etcetera. Med andra ord *hur* någonting berättas och sägs, för att därmed verka för ännu bättre underlag för analysen.

I analysen av intervjuerna har jag använt mig av ett narrativt perspektiv (Johansson 2005, Robertson 2005). I denna studie ligger intresset vid en narrativ metod som fokuserar sambandet mellan berättandet och den sociala, kulturella och rumsliga kontext som i mitt fall befolkas av ungdomarna. Ett narrativt metodologiskt perspektiv utgår från att vi som individer strukturerar våra erfarenheter och liv företrädesvis genom narrativer och i relation till den kontext där de uppstår. Det är berättelserna som gör samhället och indivi- den begriplig, för varandra och för sig själv. Dessa berättelser formar, omformar och skapar berättarens identitet och det sammanhang, den verklighet som han/hon gör till sin (Robertson 2005). Att analysera narrativ kan därigenom bidra till en ökad förståelse för hur individen begreppsliggör sig själv och sin omgivning. Eftersom berättelser tar form i en specifik kontext kan studiet av narrativer också ge kunskaper om exempelvis sam- hället, politiken, staden eller olika typer av maktförhållanden (ibid). Dessa ungdomars berättelser kan utifrån denna förståelse av berättande ge oss en bättre bild av dessa olika områden och skapa en större förståelse för hur de påverkar individen och hur hon skapar mening i tillvaron.

Den narrativa analysen tar sin utgångspunkt i de olika rumsligheterna – skolan, stadsdelen och staden. Efterhand har jag sedan skapat mina egna teman och kategorier för att strukturera materialet och göra det mer överskådligt och greppbart. Dessa analytiska indelningar kan sedan vara till hjälp i tolkningen och analysen av intervjuerna. Genom att ställa frågor till materialet, tvivla, ifrågasätta och leta efter avvikelser eller motsägelser i berättelserna tar sig analysen framåt (ibid). Därigenom hoppas jag kunna ge välgrunda- de, goda och övertygande tolkningar och analyser. I detta och andra liknande arbeten finns inga sanna tolkningar eller rätta svar. Men det innebär inte att alla tolkningar är lik- värdiga. Det är också min uppfattning att det går att skapa tillförlitlighet i analysen, något som kan uppnås genom illustrativa och belysande citat. Tillförlitlighet kan också åstad- kommas genom en inre koherens, i hur pass väl delarna i analysen håller ihop, och en yttre koherens, utifrån hur delarna relaterar till den teoretiska ramen och tidigare forsk- ning (ibid). Eftersom studien är av det explorativa slaget, då Angeredsgymnasiet är relativt unikt, innebär det att det finns färre möjligheter att validera resultatet från skolan gentemot tidigare forskning. De frågor som berör bland annat staden och segregation kan emellertid ställas mot den mängd forskning som har gjorts kring liknande urbana frågor. Genom att eftersträva en god inre och yttre koherens hoppas jag också kunna uppnå tillförlitlighet och validitet i analysen.

Urval

Under våren 2009 genomförde jag intervjuer med nio elever i årskurs tre på Angeredsgymnasiet. I årskurs tre har eleverna en lång erfarenhet av gymnasiet och därmed kanske tydligare formulerade tankar om skolan, sig själva, omvärlden och relationerna däremel- lan. Det är också anledningen till att jag valde att intervju elever i tredje året. Inför inter-

vjuerna gjordes ett strategiskt urval. Genom att ta kontakt med lärare och besöka skolan och klasserna för att informera om studien var mitt mål att komma i kontakt med elever som var intresserade av att medverka. Efterhand genomfördes intervjuer med fem elever från Ny Musik och fyra från samhällsprogrammet, varav tre bor i Angered. På så vis kan vi följa två olika klasser och se hur deras berättelser varierar. Men framför allt kan denna spridning av eleverna lyfta fram berättelser både från dem som reser *till* och de som bor *i* Angered. Det är dessa två perspektiv och de uppfattningar om skolan, stadsdelen och staden som de rymmer som bland annat intresserar mig. Det är också en av anledningarna till att jag inte har intervjuat elever från handelsprogrammet eller från andra klasser på skolan, eftersom de två perspektiven täcks in av de intervjuer jag genomfört. En annan är de tids- och utrymmesmässiga begränsningar som en uppsats innebär.

I urvalet har jag eftersträvat en jämn fördelning mellan killar och tjejer, och mellan de bosatta i Angered och de som bor utanför stadsdelen, med förhoppningen att ett sådant urval bättre kan fånga skiftningar och variationer i ungdomarnas berättelser. Det är som sagt något fler elever som bor utanför Angered eftersom samtliga elever från musikklassen och Sofia från samhällsklassen bor i andra delar av staden. Min ambition var också att intervjuar några tjejer som bodde i Angered, men efter otaliga telefonsamtal slutade det tyvärr med att ingen kunde medverka. Trots sådana faktorer anser jag att urvalet kan ge en komplex bild av de frågor som Angeredsgymnasiet väcker. Att göra ett strategiskt urval kan emellertid leda till frågor om representativitet och generaliserbarhet. Samtidigt förefaller det som den enda rimliga urvalsmodellen. Ett totalurval eller ett slumpmässigt urval är vare sig möjligt eller önskvärt och skulle svårligen kunna fånga in de aspekter som jag vill lyfta fram i denna studie. En medvetenhet i urvalsprocessen och ett beaktande av de faktorer som jag nämnde ovan (plats, kön, social och etnisk bakgrund) är emellertid av central vikt. Vad beträffar dess generaliserbarhet tror jag att dessa intervjuer kan säga oss någonting om hur ungdomar förhåller sig till och handskas med det ”mellanområde” där de befinner sig, samt det urbana rummets direkta och indirekta roll och påverkan i deras tillvaro. Utifrån elevernas berättelser och i analysen kan vi också förhoppningsvis skapa oss en bild av dessa ungdomars livsvärld och plats i tillvaron, samtidigt som vi kan få ett grepp om de mer abstrakta narrativer som verkar i det osynliga men som styr vårt sätt att förstå och begreppsliggöra tillvaron och omvärlden.

Den teoretiska ramen – det urbana rummet

Den analytiska och tematiska triaden utifrån skolan, stadsdelen och staden kommer att vägleda och strukturera uppsatsen vad gäller både tillvägagångssätt och disposition. De är alla sinsemellan åtskilda samtidigt som de är tätt sammanflätade, men det är också det som gör rumsligheten till en sådan viktig del i analysen. Skolan relaterar till stadsdelen och staden och tillbaka igen på ett sådant sätt som gör det svårt att särskilja dem från varandra. De är alla inbegripna i ett komplext mönster, och det är mot denna bakgrund som ungdomarnas narrativer tar form. Men för att kunna förstå och tolka dessa narrativer är det viktigt att skapa oss en bild av den omgivande kontexten och de processer som har format staden. För staden utgör ett komplext och mångfacetterat landskap av människor, platser, möten, klyftor, förströelse, rikedom, fattigdom, etcetera. Därför börjar vi med att gå tillbaka till slutet av åttiotalet.

Nyliberalism, postindustrialism och staden

Vid denna tid har de nyliberala strömningarna spridit sig till Sverige. Nyliberalismen kan sägas indikera ett skifte från välfärdsstat till marknad, där den senare istället för den förra ses som källan till medborgarnas välmående. Men nyliberalismen kan inte avgränsas till den ekonomiska sfären, utan det handlar om en form av politisk-ekonomiskt styre som privilegierar tävlan, effektivitet och ekonomisk framgång på samhällets alla områden (Larner 2000, Brown 2003). Marknadens logik sprider sig till det urbana rum där skolor tvingas konkurrera om elever och där städer i sin strävan att marknadsföra sig exkluderar vissa oönskade grupper, platser, företeelser, etcetera (Thörn 2006). Även individen påverkas av de nyliberala strömmarna i takt med att hon själv ses som ansvarig för sitt liv, sina val, sina framgångar och misslyckanden. Det är upp till henna att välja i samtidens överflöd av alternativ, samtidigt som dessa val och möjligheter kan tendera att över-skugga de faktiska skillnader som existerar i samhället. Nyliberaliseringen och den fria marknadens tilltagande betydelse på en mängd områden har också lett till att klyftorna i samhället har ökat (Lindberg 1999).

Förändringarna i marknadens roll och inflytande kan också relateras till den struktur-omvandling som Sverige och stora delar av Europa genomgick i slutet av åttiotalet. Det var en tid av då avindustrialisering och omstrukturering urholkade det traditionella industrisamhället, och man började tala allt mer om det *postindustriella* samhället (se t. ex. Johansson & Sernhede 2003). Dessa förändringar hängde samman med den tilltagande globaliseringen, vilken medförde en ökad internationell arbetsdelning. Detta bidrog till att den sociala polariseringen kom att accentueras och sprida sig över Europa. Något som under 1990-talet har orsakat att allt fler grupper av människor blivit exkluderade och hamnat utanför samhället (Sernhede 2002, Lindberg 1999).

Inflationsbekämpningen blir under denna tid det huvudsakliga målet för vår omvärld och för den svenska staten, vilket får till följd att arbetslösheten stiger (Lindberg 1999). I början av nittioalet är krisen ett faktum, och under åren mellan 1990 och 1993 ökade arbetslösheten dramatiskt. Socialbidragskostnaderna i Göteborg steg under samma tid med nästan hundra procent (Sernhede 2002). Segregation, fattigdom och utanförskap framträdde som allt mer påtagliga fenomen i samhället. De som drabbades hårdast av denna kris var lågutbildade, ungdomar, ”invandrare” och ensamstående mammor, de som sedan tidigare var marginaliserade och hade en svag anknytning till arbetsmarknaden (Schierup & Urban 2007). Efterhand kommer samhället att präglas av en alltmer utbredd osäkerhet som orsakas av globaliseringens utmaningar, den ekonomiska krisen och framväxten av en ny underklass (Schierup & Urban 2007, Sernhede & Johansson 2006).

Det överflöd och völdstånd som kännetecknar stora delar av västvärlden idag existerar alltså parallellt med en allt större andel människor som befinner sig i utanförskap och fattigdom. Skillnaderna från tidigare decennier är att andelen rika och fattiga aldrig har varit så många som de är idag. Denna situation präglar förhållandet mellan syd och nord, men även förhållandena inom de europeiska nationerna. I Europa är Sverige och Storbritannien bland de länder där dessa klyftor ökar allra mest (Sernhede 2002). Något som framträder allra tydligast i de stora städerna där relationerna mellan centrum och periferi, eller mellan olika stadsdelar, alltmer kommer att präglas av ojämlika förhållanden och stora skillnader.

Segregation och främlingskap i staden

I förorterna till bland annat Göteborg blir tidens förändringar tydliga. Det är här som socialbidragssiffrorna stiger, arbetslösheten tilltar och ohälsotalen ökar i relation till övriga delar av staden, en tendens som håller i sig in till idag (Göteborgsamhällets utveckling 2009). Under nittioalet blir också segregationen en allt påtagligare del av det svenska samhället och har sedan dess fördjupats, etnifierats och rasifierats (se bl a Molina 1997, Bunar 2001). En rad genomgripande strukturella förändringar har orsakat detta, men det är tre faktorer som är mer framträdande än andra. En av dessa är omstruktureringen från industrisamhälle till ett mer postindustriellt samhälle och den arbetslöshet som följde under krisåren på nittioalet (Svallfors 1996). Den andra orsaken är att den ökade flyktinginvandring som sker under nittioalet och som indikerade ett skifte från tidigare decenniernas arbetskraftsinvandring. I mitten av nittioalet lanserade man ”hela-Sverige” policyn om att nyanlända flyktingar skulle placeras i kommuner över hela landet. Tanken var att det skulle minska trycket på storstadskommunerna och underlätta integration. Men den geografiska koncentrationen av invandrare och flyktingar till storstadstädernas förorter fortsatte ändå (Bunar 2001, Borevi 2003). Integrationspolitiken och dess mål att ”integrera invandrarna” har med andra ord visat liten framgång och är snarare tecken på en särskiljande politik där ”de andra” ska integreras med ”oss” (Kamali 2006). En tredje orsak till denna segregation är diskrimineringen av utrikesfödda på bostads- och arbetsmarknaden, vilket gör att möjligheterna att flytta eller välja var man ska bosätta sig är kraftigt begränsade. Alla dessa faktorer har bidragit till den situation som kännetecknar den samtida storstaden där de forna miljonprogramsområdena idag har blivit till något av ”postindustrialismens segregerade bakgårdar” (Bunar 2001, s 78).

Tendenserna till uppdelning och indelning av människor och platser har därmed blivit en allt påtagligare del av det urbana rummet, och det symboliska avståndet mellan innerstad och förort är lång. Utanförskapet som drabbar de boende i dessa områden grundar sig i flera samverkande faktorer där en marginaliserad position på arbetsmarknaden förstärks av personens kulturella bakgrund, mediernas stereotypa representationer och myndigheternas handlande (Sernhede 2002). Stadens klyftor och framväxten av ett nytt klassamhälle bidrar också till att främlingskapet kan breda ut sig. Främlingskapet utesluter ”en gemenskap baserad på något allmänt, vari parterna har del”, enligt Georg Simmel (Simmel 1981, s 154). Utifrån denna förståelse av främlingskap är främlingen den utan del i samhället. Genom att främlingen uppfattas som avlägsen från ”oss” men ändå befinna sig nära, är främlingen ett potentiellt hot mot tryggheten eftersom den underminerar samhällets spatiala ordning (Simmel 1981, Bauman 1991). Förorten är en sådan plats som är både avlägsen och nära.

Det hot som främlingen utgör kan anses bygga på en idealiserad föreställning om det trygga hemmet (Cohen 1993 i Bauman 1997). Bilden av det trygga hemmet gör att de människor som rör sig utanför detta rum förvandlas till främlingar och fiender (Bauman 1997). Stadens olika rum/hem får därför skiftande laddningar och innebörder beroende på vem du talar med. Det som är hemma för vissa är en främmande plats för andra. Samtidigt är det vissa människor som ständigt är hänvisade till främlingskap. I de mediala och allmänna diskurserna är främlingarna alltid de Andra, de får representera sidor och egenskaper som inte får plats i en idealiserad bild av jaget, kulturen eller samhället (Brune 2004). Det upprättas skillnadsskapande gränsdragningar mellan vad eller vem vi är och det eller den vi inte är. Vilket gör att det i mötet med främlingar kan uppstå en känsla av

kuslighet, något som Julia Kristeva förklarar med att det är vårt eget omedvetna som slår tillbaka mot oss (Kristeva 1992). Hon anser att hur vi reagerar i mötet med främlingen är beror på hur pass förtrogna vi är med vår egen annorlunda och vårt eget främlingskap. Denna förtrolighet betingar också vår relation till den Andre, till främlingen. Det främmande finns inom oss, därför är vi alla främlingar, skriver hon.

Den samtida staden är en plats där vi är omgivna av främlingar. I detta urbana liv är det väsentligt att lära sig att leva med dem som är annorlunda och främmande. Det urbana rummets stratifiering leder emellertid till att vissa främlingar inte tillåts inträde till vissa rum på grund av de saknar exempelvis rätt hudfärg eller det sociala, ekonomiska och kulturella kapital som krävs. Möjligheterna att röra sig fritt och obehindrat i staden kan variera mellan en individ och en annan. Något som framträder tydligast för dem som måste begränsa sitt rum till det urbana rummets periferi och förortens strängt kringskurna områden (Bauman 1997). Om människor inte möter de olikheter och skillnader som finns runtomkring oss bidrar det till en urban rädsla som kan leda till krav på separation och exkludering (Lidskog 2006). Därför är det också viktigt att försöka överbrygga de klyftor som skapas i staden.

I det urbana rummet är det dock flera faktorer såsom etnicitet, klass och kön som bidrar i skapandet av en delad stad. Skillnaderna mellan olika grupper eller stadsdelar kan te sig skrämmande, där vi å ena sidan har de urbana gentrifierade bostadsområdena och stadsdelarna, och å andra sidan de ”utsatta” förorterna i städernas periferi (Sernhede & Johansson 2006). Men staden och det urbana rummet kan inte enbart förstås utifrån dess faktiska och materiella förhållanden utan vi måste även närma oss *den imaginära staden* för att kunna teckna en tydligare bild av de processer som är med och formar vår uppfattning om staden.

Den imaginära staden

Allas våra föreställningar och mentala bilder av staden påverkar vårt förhållningssätt till stadens rum. Olika rum ges skilda innebörder och meningsladdningar som kommer att strukturera våra tanke- och rörelsemönster i det urbana rummet och i förhållandet till dess platser. Staden ges en symbolisk laddning som varierar från plats till plats och som även avspeglar sig i synen på de människor som förknippas med dessa platser. Den rumsliga segregationen förstärks också av dessa bilder och bidrar till att skapa den skiktade plats som Göteborg är idag där det ekonomiska och kulturella kapitalet påverkar var människor bosätter sig. Segregationen har på så vis en tydlig verkan genom dessa bilder och vi kan därför tala om den imaginära staden (Sernhede & Johansson 2006).

Denna imaginära verkan blir kanske som tydligast i relation till förorterna. Den perifera positionen i stadens ytterkant, dess interna materiella förhållanden och den extrema etniska heterogenitet som präglar många av Göteborgs nordöstra stadsdelar och många andra förorter, påverkar bilden av dessa områden. Alla dessa bilder bidrar till att det upprättas en mental segregation mellan stadsdelar, vilket skapar en situation där det kanske är känslorna mer än de reella förhållandena som styr vår uppfattning om stadens olika platser. Segregationen och uppdelningen mellan ”oss” och ”de andra” förstärks på så vis genom de imaginära föreställningar som är förknippade med de olika urbana rummen. Människors bostadsadress kommer som en följd av denna imaginära och rumsliga sammanblandning få starka symboliska innebörder och var du bor kopplas samman med vem du är (Lilja 1997). I staden sker det också en märkbar symbolisk gränsdragning i

relation till förorten, mellan de som befinner sig innanför och de som befinner sig utanför (Hammarén 2008). Symboliskt och geografiskt blir förorten en exkluderad plats.

Den rumsliga segregation som vi kan observera i Göteborg ackompanjeras på så vis av en mental segregation, och dessa två går hand i hand där den ena är en förutsättning för den andres existens. Segregationens både mentala och rumsliga aspekter skapar en stratifiering och hierarkisering av det urbana rummet där de olika stadsdelarna och rummen ges skilda värdemässiga innebörder. Det etableras osynliga murar som utestänger ”de andra” från att ta del av det rum som ”vi” delar. I denna process är makten över rummet och de rumsliga definitionerna av central betydelse (Alinia 2006). För det är i konstruktionen av rummet som stadens osynliga gränser upprättas och som de olika rummens innebörd och mening avgörs. De mentala gränserna underbygger och skapar grogrund för den rumsliga separationen och dess hierarki och skiktningar, vilket i sin tur bidrar till att förorten blir till en exkluderad plats i utkanten av samhällets mentala, sociala, politiska och geografiska rum (ibid). Förorten får också sin benämning som förort genom att den utgör detta ”andra rum”, samma anledning till att Angered och Hammarkullen betecknas som förorter medan Askim och Torslanda inte gör det.

I dessa processer av segregation har representationerna av förorten en betydelsefull roll. Bilderna och föreställningarna om förorten har varierat över tid men de har kontinuerligt formats kring dess *annorlundahet* (Ristilampi 1994). Dessa representationer har efterhand återupprepats och återskapats i sådan utsträckning att begreppet förort och bilderna därav tenderar att etsa sig fast i de samhälleliga, mediala och individuella tankestrukturerna. I denna process har medierna en avgörande roll eftersom de sätter de diskursiva ramarna för människors uppfattning om verkligheten (Brune 2004). De förmedlar vissa typer av gestaltningar och skildringar av tillvaron och bidrar därigenom till att strukturera det offentliga samtalet. Bilden av förorten har efterhand blivit allt mer fixerad, vilket kommer att begränsa vårt synfält och skapa en ”igenkännbar metaforik” kring miljonprogrammets förorter (Ericsson m. fl. 2000).

Territoriell stigmatisering av förorten

Förortens territoriella stigmatisering gör att andra synsätt eller representationer har väldigt svårt att tränga igenom de rådande diskurserna (Arnstberg 2000). Det bidrar till att den särskiljs från den övriga staden och blir till en stadsdel i marginalen, likt det urbana rummets exkluderade del. Loic J. D. Wacquant beskriver de stadsdelar han har studerat i USA och Frankrike som ”neighbourhoods of exile”, stadsdelar i exil, utestängda från det omgivande samhället (1996). Invånarna där är dömda till en tillvaro där man återkommande påminns om att man bor på en plats för andra klassens medborgare – samhällets förlorare, de misslyckade och de oönskade. Stigmatiseringen blir till en framträdande del av tillvaron och det dagliga livet i förorten, något man oundvikligt måste förhålla sig till vare sig man bor i Angered eller i en *banlieue* utanför Paris. Att bo i ett område som ofta förknippas med fattigdom, kriminalitet, våld och socialt förfall påverkar alla aspekter av tillvaron i allt från att söka jobb, kontakten med sociala myndigheter, till de vardagliga mötena med människor. Den territoriella stigmatiseringen inverkar därmed på interaktionen med omvärlden och i dess bemötande (ibid).

Den territoriella stigmatiseringen bidrar tillsammans med de rumsliga och mentala gränsdragningarna till att skapa en delad stad. När staden delas upp i skilda enklaver och i centrum och periferi, skapas det motsättningar mellan de som har makt och möjligheter

att definiera staden och de som saknar möjligheter att göra detta (Thörn 2006). Alla människor besitter därmed inte samma utrymme att göra sig hörda, beroende på var i rummet rösten kommer ifrån ger den olika ekon, som antingen ger resonans eller som genast dör ut eller tystas. Vem man är eller var i rummet man befinner sig kan enligt den franske filosofen Jacques Rancière därför avgöra om ens ord uppfattas som tal eller enbart som brus.

Rummet och identitet

Den rumsliga fördelningen av människor och ting är grundläggande för Rancières tänkande. Han anser att det urbana rummet konstrueras kring en viss form av spatial organisering som blir den ”naturgivna” ordningen för varje form av styre. Det som vanligtvis uppfattas som politik – det sätt på vilket samhället är strukturerat, hur kollektivets vilja uppnås, maktens organisering, fördelningen av platser och roller i samhället, samt det system genom vilken denna distribution legitimeras – väljer Rancière att istället kalla för polisen (Rancière 1999). Hos Rancière är polisen den ordning som bestämmer fördelningen av platser, funktioner och roller i rummet. Denna *delning av det sinnliga*¹ definierar sätt att vara, göra och kommunicera på som etablerar gränser mellan det synliga och det osynliga, det hörbara och ohörbara, det som kan sägas och som inte låter sig uttalas (Rancière 2004). Den polisiära logiken är därför en hierarkisk ordning vilken avgör hur gemenskapen ska delas upp, vem som ska göra vad i samhället, och på vilken plats saker hör hemma (Bolt 2007). Den avgör var gränserna går för varje identitet och varje plats och hur de ska definieras. Det är också denna logik, denna delning, och inte repression som utgör polisens själva essens. Men det är en ojämlig distribution som delningen av det sinnliga upprättar. Politik hos Rancière uppstår i sin tur först när de som inte räknas, de icke delaktiga, blir delaktiga (Rancière 1999). När de utan del – de fattiga, de förtryckta, de marginaliserade, de exkluderade – börjar existera som en del i samhället och i den polisiära ordningen. Den spatiala ordningen och dess klara kategoriseringar och positioneringar av varje individ och plats utesluter med andra ord vissa individer och grupper medan andra inkluderas.

Det är alltså i den polisiära ordningen och dess rumsliga förankring som ens plats i gemenskapen definieras, något som också är tydligare för vissa människor. Att vara ”invandrare” från en förort innebär exempelvis att tilldelas en viss identitet eller roll, något som vi också kommer se hos eleverna på Angeredsgymnasiet. Identiteten som ”invandrare” konstrueras emellertid i kontrast till identiteten som ”svensk”. Identitet skapas på så vis alltid i relation till andra och de föreställningar, människor och bilder vi identifierar oss med och de eller det som vi *inte* identifierar oss med. Alla människors identiteter konstrueras på så vis genom en mängd identifikationer och relationer (Eriksson m. fl. 2005). Identitet ska alltså förstås som något föränderligt och något som alltid befinner sig i rörelse. Men vissa människor saknar inte bara möjligheten att definiera staden, utan de är också delvis berövade möjligheten att definiera sig själva. I övergången till analysen kan de olika teorierna och den kontextuella ramen tillsammans belysa elevernas berättelser och de tre rumsligheterna – skolan, stadsdelen och staden – från olika håll och bidra till en större förståelse för dessa.

¹ Här använder jag mig av Sven-Olov Wallensteins översättning från *Texter om politik och estetik* (2006).

Skolan – Stadsdelen – Staden. Berättelserna tar form

Eleverna – en kort presentation

Några veckor efter att jag lämnade skolan den där eftermiddagen i februari har jag stämt träff med Addo i hörnet vid Kapellplatsen. Han sitter och väntar på sin cykel, en tillbakalutad cruiser. Addo var killen som började spela piano i klassrummet den gången jag hälsade på hos Ny Musik, men han berättar att han främst spelar gitarr, bas och trummor. Vid sidan av det jobbar han också mycket med studioteknik och hoppas att någon gång ha en egen studio. Addo bor tillsammans med sina två yngre syskon, sin mamma från Ghana och sin pappa från Sverige i närheten av Redbergsplatsen. Han verkar övertygad och självsäker när han berättar att han vill fortsätta med musiken efter gymnasiet.

Alla delar dock inte den vissheten om framtiden. Vissa har vaga drömmar om vad de vill göra, medan andra likt Addo har tydliga mål. För en del handlar allt om att avsluta sista terminen i gymnasiet och sommaren därefter, hösten och framtiden är ännu diffus. Bland de elever jag har träffat finns Clara som har spelat piano sen hon var sju, bor med sin familj i Majorna och jobbar extra för att ha råd att åka ut och tåggluffa i Sydeuropa efter gymnasiet. I Ny musik går också Tobias som bor med sin mamma i Linnéstaden. Han tillbringar många timmar varje dag med gitarren, och planerar att söka till musikhögskola så småningom. Bijan går på samhällsprogrammet och vill läsa till läkare efter gymnasiet. Han kom till Sverige när han gick i mellanstadiet, dessförinnan bodde han i Danmark dit hans föräldrar emigrerade från Iran. Familjen flyttade till Angered för att de hade släktingar där, och har bott i stadsdelen sedan dess. Sofia går också på samhällsprogrammet, och hon valde Angeredsgymnasiet för att hon ville läsa personlig stil som passionsämne. Även om det innebär att hon var tvungen att åka från Högsbo, där hon bor tillsammans med sina föräldrar och sin två bröder, varje dag.

Sen har vi Hanna som går Ny Musik och bor med sin mamma på Öckerö. Tankarna om vad hon vill göra efter gymnasiet går ”lite såhär fram och tillbaka”, hon funderade på musiklinje, men sen sökte hon till en kurs i psykologi på universitetet istället. Yousef hade också planerat att söka till universitetet, en kurs i statsvetenskap, men när han höll på att fixa med sin nya lägenhet i Angered rann tiden ifrån honom och han missade ansökningsdatumet. Yousefs kompis Ibrahim, som likt Yousef går på samhällsprogrammet och bor i Angered, hade även han tänkt söka till universitetet men glömde också bort tiden. Yousef flyttade hemifrån för att det blev för trångt i familjens lägenhet med hans sex småsyskon, och allt vad det innebär av bristande studiero. Ibrahim, vars föräldrar kommer från Syrien, och Yousef, vars föräldrar kommer från Libanon, är båda uppvuxna i Angered och älskar sin stadsdel. Slutligen har vi Dea som bor på Vrångö med sin mamma och styvpappa. Hon går Ny Musik, men i kontrast till Addo planerar hon inte att fortsätta med musiken efter gymnasiet, även fast hon gärna spelar och skriver egna låtar. ”Det är för ostabilt”, säger hon. Istället tänker Dea plugga till lärare, om hon kommer in till hösten, för att skaffa sig en tryggare utbildning.

Det är en ganska brokig skara elever som jag har träffat, med skiftande åsikter och reflektioner, men vissa gemensamma mönster tecknar sig i deras berättelser, och det är dessa som jag vill försöka lyfta här. Samtidigt vill jag ge utrymme åt de variationer och olikheter som ungdomarnas berättelser också bär på. Eftersom de alla är elever på Angeredsgymnasiet ter det sig också logiskt att börja där – med vad de har för tankar om skolan, bilderna av gymnasiet, och hur de betraktar sina tre år i retrospektiv.

Skolan

I mina samtal med eleverna framträder vissa gemensamma mönster i valet att börja på Angeredsgymnasiet. För flera utav eleverna i Ny Musik signalerade Angeredsgymnasiet en ny början, ett steg bort från mer traditionella lärande miljöer. Addo berättar att han tyckte att Angeredsgymnasiet kändes nytt i relation till andra skolor som han upplevde som gamla. Han berättar att ”när man kom in i Hallen liksom, då fattade man lite vad det handlade om direkt”. Hallen är alla musikelevs skolsal, replokal och vardagsrum i ett. Det är den plats i skolan där de spenderar mest tid, och den plats där de både kan lära känna varandra och musiken. För Hanna var Angeredsgymnasiet ett sätt att komma bort från den miljö och de människor som hon förknippade med sin skola på ön, och som hon inte kunde identifiera sig med.

Angeredsgymnasiets lärare, lokaler och stämning påverkade eleverna på Ny Musik inför deras gymnasieval. De verkar ha lockats av den friare inriktning som musikprogrammet hade i relation till andra skolor. För eleverna i samhällsklassen var det inte de unika lokalerna som lockade, snarare var det passionerna eller som för Yousef, den positiva känslan skolan gav. Bijan som också går i samhällsklassen hade sökt till Hvitfeldtska, det gamla anrika gymnasiet i centrala Göteborg, men han kom inte in. Efter några år på Angeredsgymnasiet är han ändå nöjd med skolan. Men att läsa där innebär också att han tvingas hantera omvärldens reaktioner.

När man säger att man går på Angeredsgymnasiet, dom kollar snett på dig som om du är nån dum människa eller nåt, som om du är trög, som om du borde gå till Vinga eller nåt. [...] Såna fördomar har dom om skolan, att det är sämre här.

Gymnasiet har på så vis inte lyckats undkomma det stigma som stadsdelen bär på. Angered's position i den urbana och imaginära periferin färgar av sig på skolan och dess status, något som Bijan och de andra eleverna måste handskas med i sin vardag. När Hanna har sagt att hon går på Angeredsgymnasiet har folk reagerat som om hon vore dålig i skolan, ett ”IG-barn”. Bijan fortsätter att prata om Angeredsgymnasiet och kommer in på relationen till andra gymnasier och framför allt Hvitfeldtska.

Jag tror mer att man underskattar varandra. Att dom ser att vi inte är smarta, eller att vi är såhär och vi är såhär, och vi ser kanske tvärtom om dom, eller att vi ser upp till dom till och med, och dom ser ner på oss, såna saker. Jag kan sitta här och prata jättebra om Hvitfeldtskaelever till exempel även om dom är dumma som fan, även om dom är dummare än mig. Men det är ändå, ”jaha, han kille går på Hvitfeldtska, ja det är bra, han är smart”. Killen går i Angered, ”jaha, okej”.

Bilden av gymnasieskolorna i centrala staden som bättre återspeglas också i mitt och Yousefs samtal. Han upplever att många föräldrar inte vill att deras barn ska börja på Angeredsgymnasiet, till och med hans mamma var tveksam. ”De har det inborrat i hjärnan att Angered är dåligt och det är skit, bättre inne i stan och få en riktig utbildning”, säger han. Ett exempel på hur den mentala geografin kan styra våra uppfattningar och föreställningar om staden, stadsdelar och skolor. Och därmed vilka funktioner och roller som tilldelas olika platser, enligt Ranciè. Angeredsgymnasiet kan sägas bryta med föreställningen om sakernas ordning och delningen av det sinnliga. Att Angered skulle vara platsen för en framgångsrik gymnasieskola eller en god utbildningsmiljö passar inte

in i bilden av de ”utsatta” förorterna. Sofia tror också att ”om Angeredsgymnasiet hade flyttat in till stan, hade det varit så många fler som sökte, just för att dom har dom här speciella utbildningarna”.

Bilderna och föreställningarna om Angeredsgymnasiet fanns också hos eleverna innan de började på skolan. Addo beskriver lite svepande att han tänkte att ”det kanske skulle vara lite mer det här förortstuket på det än vad det var liksom”. Jag frågar vad han menar, men han kan inte riktigt ge något svar. ”Jag vet inte. Att det bara skulle vara mer folk från Angered, mer såhär... Lite mer förort liksom, helt enkelt”. Angeredsgymnasiet förknippas oundvikligt med stadsdelen, därigenom dras skolan även in i den symboliska laddning stadsdelen har som förort och som en *annorlunda* plats (Ristilammi 1994). Det är denna symboliska laddning av Angered som bidrar till Addos bild av skolan, en bild som senare skulle ändras i relation till den verklighet han mötte. När jag frågar om det är som han hade föreställt sig svarar han snabbt, ”Näe, det var bara någon konstig bild jag hade innan jag var där. [...] Det försvann direkt när jag kom dit, dom tankarna”. Men Addos uttalande visar ändå på hur de dominerande diskurserna kring förorten färgar av sig på våra föreställningsvärldar och bilder av verkligheten. Angeredsgymnasiet har också svårt att undkomma förortens stigma och den samling av föreställningar och bilder som förknippas med platsen. Clara berättar att vissa kompisar reagerade när hon sökte till Angeredsgymnasiet, ”ska du åka ända dit” och ”hur tror du att det är där ute”, sa de till henne. Sofia säger att i hennes förra skola:

...var det nästan bara svenskar, det var väl kanske två invandrare eller adopterade. Och när man då sa att man skulle börja i Angered dom bara ”Herregud du kan inte gå där ute, du kommer bli mördad, du kommer bli rånad, du kommer bli det här..”, jag bara ”Nej det kommer jag inte”.

Fördomarna från omgivningen påverkade inte Sofias ganska pragmatiska förhållningssätt till skolan. ”Det är den här skolan, jag vill läsa det här programmet, och nu ligger skolan i Angered, nu får jag åka till Angered”, berättar hon. Flera av eleverna verkar ha haft en nedtonad bild av Angeredsgymnasiet som en ”förortsskola” innan de började där, men de möter oundvikligen sådana föreställningar från en stundtals fördomsfull omvärld.

Skolans status påverkas av dess plats i det urbana rummet, vilket visar sig i elevernas berättelser. Skolor som ligger i stigmatiserade områden tenderar att ges en negativ stämpel, med dåligt rykte och låg status som följd. I och med att elever söker sig till skolor med högre status i innerstaden sjunker skolans status ytterligare både i stadsdelens och i den övriga stadens ögon (Bunar 2001). Angeredsgymnasiet jobbar emot denna tendens och har lyckats etablera sig som ett alternativ även till de mer högstatusmärkta skolorna i de centrala delarna av staden. Likt andra skolor tvingas därmed Angeredsgymnasiet att bli en del av den nyliberala politik där skolornas marknadsföring och profilering blir viktiga inslag för att locka nya elever/konsumenter till just sin skola. Men trots att elever åker från hela Göteborg varje dag för att läsa på skolan, och att Angeredsgymnasiet har ett bra rykte hos många, berättar eleverna om det stigma som skolan bär på och som de får möta i sin vardag. Utifrån Rancière kan Angered beskrivas som en exkluderad plats i det urbana rummets delning av det sinnliga, en exkludering som också påverkar de som bor där och dess institutioner.

En delad skola

När jag frågar Addo om hans tid på Angeredsgymnasiet berättar han att det under hans tre år i Ny Musik "har varit så jävla bra stämning också, det har varit skön vibe bara allmänt". Stämningen i klassen är något som de andra eleverna i Ny Musik också återkommer till under intervjuerna. Clara säger att "vi är som en familj verkligen, vi är hur tajta som helst", och Hanna berättar att hon älskar sin klass. Sofia som går samhällsprogrammet berättar att hon tycker att åren på Angeredsgymnasiet har varit jättebra. På liknande vis berättar också de andra eleverna att det gillar skolan, sin klass och lärarna.

Men det visar sig att den nära vänskap och stämning som eleverna i Ny Musik berättar om inte återspeglas i deras relationen till den övriga skolan och de andra klasserna. När jag pratar med Tobias beskriver han det som att "musiklinjen och alla estetlinjer, dom är fruktansvärt isolerade från varandra och från hela Angeredsgymnasiet. Det är som små celler som inte kommunicerar med varandra". Den "vibe" som Addo upplevde i Ny Musik verkar enbart gälla för deras klass och inte den övriga skolan. Liknande berättelser dyker upp hos de andra eleverna. Dea berättar att hon bara är i hallen, för det är där hon vill vara. "Vi kanske stannar i bamba lite längre om man vill vara ifrån hallen, men det är inte så att vi hänger nån annanstans i skolan". Hon säger att det finns bänkar lite här och var i korridorerna där man kan hänga, "men det är alltid upptaget av såhär dom, second generation invandrare. Så därför går vi gärna inte dit och sätter oss". Deas förhållningsätt till "invandrarna" på skolan visar på hur den rumsliga separation döljer en mental separation, där båda förmodligen bidrar till Deas avvikande hållning. Senare berättar hon också att hon var rädd den gången hon skulle intervjua några muslimska tjejer på skolan som en del i religionsundervisningen. Men hon kan inte riktigt säga vad hon var rädd för.

Jag vet inte, det är nog bara att det är så främmande, jag har aldrig.. jag har aldrig. Farsan är ju kristen, så muslimer är ju demoner typ, he. [...] Muslimer och nåt positivt har bara inte gått ihop. Men sen efter att ha snackat med dom här tjejerna, "ah, den killen och dadada", precis som vilken annan tjej som helst, och då börjar man fatta, ungdomarna är jag bekväm med nu, för det, där är det inga konstigheter.

Den rädsla som Dea beskriver kommer alltså ur det främlingskap hon upplever i relation till "invandrarna" på skolan. För henne representerar de en annorlundahet som hon inte riktigt kan hantera. Även fast hon känner sig mer bekväm med ungdomarna, berättar hon att det fortfarande är svårt att möta de äldre. Hennes oro eller rädsla kan delvis betraktas som en konsekvens av den urbana segregationen som skapar en delad stad där klyftorna kan växa och där bristen på möten bidrar till att främlingskapet kan gro. Delvis kan den relateras till Kristevas tankar om rädslan inför det främmande som något sprunget ur vår egen annorlundahet och vårt inre främlingskap (Kristeva 1992). Men Deas rädsla kan också ses som en följd av de stereotypa och negativa bilder av muslimer som hon har fått med sig hemifrån, något som hon själv reflekterar över under vårt samtal.

Även fast Hanna inte delar Deas oro är hon inte heller bekväm med alla på skolan. Innan hon började på Angeredsgymnasiet trodde hon att det skulle vara "nån samhörighet mellan alla lite på ett sätt. Men det är liksom samhäll och natur för sig, sen är det vi i Ny Musik som är helt enskilda". När jag frågar om hallen säger hon:

...vi hänger ju bara där. Det finns inte så många andra ställen att hänga på förutom där i...när man kommer in till ingången där då. [...] Där hänger massa såna här walla-kids typ, hehe. [...]

Nämen, det är inte som att jag skulle sätta mig där och bara ”tja”. Asså verkligen inte, utan det är väldigt så separat.

Den rumsliga och mentala delningen i skolan blir tydlig genom Hannas ord. Det lilla caféet och borden vid entrén är för henne en plats där hon inte känner sig hemma, en plats för de hon inte kan identifiera sig med. Som sådan blir det också de Andras, eller främlingarnas, plats. De hon syftar på när hon säger ”walla-kids” är förmodligen de som använder det arabiska ordet walla, vilket betyder ”på gud” eller ”jag lovar”. Kanske är det elever som är födda i mellanöstern eller endast ett utslag av förortens synkretsiska kultur där inte minst ord och språk blandas med varandra i ett utvecklande av egna språkliga koder och uttryck (Sernhede 2002). För Hanna är det i vilket fall en *annan* plats, en plats där hon inte rör sig, umgås med kompisar eller bara tar det lugnt. Det är en plats som är separerad från hennes plats – hallen – där hon känner sig avslappnad och där hon kan prata med vem som helst. Hallen blir till musikelevernas egen sfär, deras plats i skolan, men därigenom blir det också ett avskilt rum.

Clara berör också denna avskildhet. ”Vi som går musik vi är väldigt isolerade liksom, och det. Ja, det tycker jag är tråkigt”. och berättar att de i Ny Musik är isolerade och sällan träffar elever från andra klasser, något som hon tycker är tråkigt. Trots bristen på möten så upplever hon inte att det finns någon spänning mellan klasserna på skolan, men avståndet och de rumsliga klyftorna mellan elever och klasser finns där. Klyftor som manifesteras än tydligare av de passerkort som alla på skolan har. När jag frågar om de rör sig i andra delar av skolan utöver där de själva har lektioner eller äter lunch, svarar hon:

Nej, det gör man inte. För där har vi ingenting att göra, he. Och sen, vi har ju kort när vi ska gå in genom dörrarna och dom funkas bara i våra två korridorer, i hallen och i våran korridor.

Jonas: Så ni kommer bokstavligt talat inte in?

Clara: Nej vi gör inte det. Så då blir det nästan som att, det kanske, då blir det nästan än tydligare att här är det bara vi, så kom inte hit. Det är faktiskt sant.

De rumsliga och mentala klyftorna förstärks på så vis av de faktiska gränser som passerkortet upprättar. Skolans rumslighet genomkorsas av flera särskiljande faktorer som skapar ett delat rum där olika elever och klasser befinner sig på olika platser. Clara och de andra eleverna i Ny Musik talar på olika sätt om avskildheten och isoleringen som de upplever på skolan, men det är i orden från Yousef, Bijan, Sofia och Ibrahim i samhällsklassen som skolans rumslighet tar en tydligare form.

Västkorridoren, mittkorridoren, östkorridoren

Vi sitter vid ett av borden nära fönstret på Mahogany Coffee på Gibraltargatan i Göteborg, solen skiner utanför och genom den öppna dörren känner man den varma vårluften. Det är en eftermiddag i mitten av maj och jag och Sofia har beställt in var sin kaffe. Hon hukar sig fram lite med händerna runt koppen medan hon pratar. När vi kommer in på skolan, säger hon att de i klassen:

...alltid sagt att västkorridoren, där är alla estetprogram, där är mest svenskar. Sen så mittkorridoren är blandat svenskar och invandrare, och öst är bara invandrare nästan, så det är uppdelat så, det är det vi har sett så.

Denna rumsliga uppdelning återkommer de andra samhällseleverna till. Yousef:

...skolan är uppdelad i tre delar kan man säga, ena delen har vi handelsprogrammet, och dom som kommer från andra länder som läser svenska dom befinner sig också i den korridoren där handelsprogrammet finns, dom är ofta dom "misslyckade" eleverna, om du förstår vad jag menar. Så där är alla blattar också. Så här i mittkorridoren det är där vi går, samhällsprogrammet, och natur. Där är det både svenskar och invandrare tillsammans, så det är bäst att gå där. Speciellt vi som går samhällsprogrammet känner att det här är bra, för vi måste lära känna olika människor från olika kulturer och bakgrunder, och det får vi här i Angered, i mittkorridoren. Sen har vi sista korridoren, där är det mest musik och alla dom här praktiska programmen. [...] Där är dom flesta tjejer och svenskar, och dom är inte från Angered utan dom är utanför Angered, långt bort härifrån tror jag. Och vissa av dom är till och med riktigt rika, man tror inte att dom går här i skolan, men dom gör det. Dom brukar alltid vara för sig själva. Det är tre grupperingar.

De tre grupperingar som Yousef ser på skolan följer en rumslig delning där det skapas gränsdragningar mellan de olika korridorerna. Men lika mycket som de olika korridorerna handlar om vilket program eleverna läser, så handlar de också om identitet, status och föreställda framtidsmöjligheter. Yousefs ord visar på hur eleverna i de olika korridorerna tillskrivs olika roller, alltifrån "misslyckade" till "riktigt rika". Vissa framstår till och med som så pass rika att Yousef inte tror att "dom går här i skolan", kanske för att de inte passar in i föreställningen om vad Angeredsgymnasiet eller förorten representerar. Men det visar också på den polarisering mellan rika och fattiga som existerar i staden (Sernhede & Johansson 2006). På Angeredsgymnasiet överskrids denna polarisering tillfälligt, om än de reella mötena eleverna emellan varierar.

De olika rollerna och hur de tillskrivs olika platser på skolan handlar emellertid lika mycket om "blattar" respektive "svenskar". Skolans grupperingar konstrueras längs dessa skiljelinjer som bidrar till att skapa ett delat rum genomkorsat av både socio-ekonomisk klasstillhörighet och etnicitet. Bijan berör också det avstånd som finns mellan de olika programmen på skolan.

... det som jag tycker är det största problemet med den här skolan är att det är så segregerat på det sättet att här är estetsidan och där är dom andra. Att det gör att man inte kan umgås, vi vet inte vem dom är, dom vet inte vem vi är. Och vi ska ta studenten tillsammans liksom, jaha, oj liksom, det är det. Det blir sån känsla.

Skolans interna förhållanden återspeglar delvis den urbana segregation som bidrar till främlingskap och klyftor mellan stadsdelar och människor. Nihad Bunar skriver att den sociala distansen mellan skolor återspeglar den sociala distansen mellan grupper i samhället (Bunar 2001). I Angeredsgymnasiets fall finner vi emellertid denna sociala distans inom skolan. Likt eleverna i Ny Musik säger Yousef, Sofia och Ibrahim att de mest umgås med elever från sin klass. Möjligheterna att träffas och umgås över klassgränserna begränsas också av de få mötesplatser som finns på skolan. Men Bijan och Yousef har idéer om vad man skulle kunna göra för att minska den rumsliga delningens effekter på skolan. Bijan tycker att man skulle kunna ha gemensamma salar för undervisning, istället för att varje program har sin korridor med sina salar där de har lektioner, "det gör att det blir lite mer trafik mellan områdena än att det blir där är dom, där är vi".

Att skolan har delats i tre delar är inte elevernas fel, säger Yousef. Utan det handlar snarare om att alla elever har sina korridorer där de har sina lektioner och där dom håller till.

...man borde kanske göra nånting, nån mötesplats för alla. Asså riktigt bra mötesplats, inte sån liten..Dom har försökt här, där du ser där vid ingången, dom har litet café där. Men det är inte så lyckat, för det är inte alla som vill stå utanför där alla kommer in och ut, det är inte fint så, det ska ändå vara nånstans där det är chill.

Borden och det lilla caféet vid entrén är otillräckligt. Det saknas en plats där eleverna verkligen kan umgås, snacka och ta det lugnt mellan lektionerna. Hallen framstår som en sådan plats för eleverna i Ny Musik, men om man lyssnar till Yousef och de andra ungdomarna saknas en plats för alla eleverna på skolan

Samhällsprogrammet framstår annars som en möjlig mötesplats i ett annars relativt segregerat skollandskap. En plats där elever med olika bakgrunder och med olika post-adresser kan lära känna varandra. Ibrahim berättar de kommer bra överens i hans klass, ”så det spelar ingen roll om du är svensk, arab, alban”. Man ”lär sig hur andra människor tänker”, säger han. För Ibrahim blir klassen den korsväg där elevernas bakgrund suddas ut till förmån för möten och utbyte av tankar. Bijan pratar också om hur klassen blir till en mötesplats för elever från olika stadsdelar och platser i och utanför Göteborg.

Vi har ju skatepassion också i skolan, och det finns många i min klass som går i den passionen. Och dom kommer från ställen som typ Alingsås och Lerum, och Öckerö till exempel. Och dom är svenskar. Och dom har sagt att sen dom började här så har dom ändrat sin syn på hur invandrare är, eller utlänningar generellt. [...] För vad jag själv har sett är det mycket fördomar kring sånt, det är mycket. Även om det inte syns mycket i samhället, det är fortfarande i baktankarna där. Inte bara bland svenskar utan bland utlänningar också om respektive parter. Och när man har såna zoner som den här där man verkligen får umgås och sånt, det gör att det ändras helt [...] Man tänker nämen dom är samma som oss.

Samtidigt som de särskiljande mönsterna är verksamma i skolan finns där också möten elever emellan. De segregeringstendenserna existerar på så vis sida vid sida med de integrerande. Trots de rumsliga klyftorna mellan olika program, klasser och individer som eleverna berättar om, rymmer Angeredsgymnasiet också möten som överbrygger dessa klyftor och därmed den urbana segregationens särskiljande mekanismer. En av den svenska skolans grundläggande ideologiska postulater handlar om att skapa mötesplatser för elever från skilda bakgrunder, för att öka förståelsen för olika ”kulturer, traditioner och värderingar” (Prop. 1995/96:200, s 75). Även om Angeredsgymnasiet inte riktigt lyckas skapa denna plats, visar den ändå på sådana möten elever emellan. Till skillnad från många andra skolor i miljonprogrammets förorter där antalet elever med annat modersmål än svenska ibland är uppemot hundra procent, har Angeredsgymnasiet trots allt förmått skapa en skolmiljö där elever från olika delar av staden samlas (Bunar 2006). Att lämna sin stadsdel för att åka till Angered varje dag kan också öppna upp för andra perspektiv och kunskaper, något som i alla fall Clara har upplevt.

...jag tror jag har lärt mig grymt mycket på det faktiskt. Jag har väldigt, väldigt många kompisar som aldrig har varit bortom Gamlestadstorget, inte ens dit. Och det är väl inte så konstigt i och för sig, jag vet inte om jag hade varit där heller om jag inte hade gått där ute, för jag har aldrig varit

där i något annat syfte heller faktiskt. Men jag tycker det är intressant, olika människor och kulturer och allting. [...] ...jag tror man kan, se på människor på andra sätt, och man kan acceptera grejer.

Samtidigt som Clara har lämnat sin del av staden för att läsa på Angeredsgymnasiet och därmed överskridit stadens osynliga gränser, uppenbarar hennes ord också segregationens mönster där Angered utgör en på många sätt avlägsen plats i det urbana rummets geografi. Detta för oss in på stadsdelen – den andra delen i den tematiska och rumsliga triaden – och Angereds plats i stadens periferi.

Stadsdelen

Marginaliseringen, stigmatiseringen och stereotypiseringen som drabbar miljonprogrammets förorter runt om i Sverige – vare sig det är Rosengård i Malmö, Ronna i Södertälje, Tensta i Stockholm eller Angered i Göteborg – påverkar också eleverna på Angeredsgymnasiet om än på något olika sätt. Att bo i en förort innebär oundvikligen att tvingas förhålla sig till sin stadsdel och bilderna därav på ett mer påtagligt vis än om man bor någon annanstans i staden, vilket också påverkar den egna identiteten. Representationerna av förorten i allmänhet och av Angered i synnerhet finns närvarande i berättelserna från ungdomarna, även om deras relation till dessa representationer skiftar. Så här säger Addo om sin bild av Angered innan han började på gymnasiet:

Tänkte att det inte kan vara mycket värre än Bergsjön. Eller jag vet inte, tänkte inte att det var så hemskt liksom: ”förort, nu kommer jag bli rånad när jag går av vagnen” typ. Nåt sånt tänkte jag inte. Jag reflekterade inte så mycket om det, jag åkte dit, gick av, såg att dom hade ett stort köpcentrum bredvid skolan. Dom hade ett jättestort naturområde, jag gillar att sitta mycket i skogen och sånt. [...] Så jag reflekterade inte alls kring den grejen. ...Det känns som det är bara nån tanke du har innan du har sett det på riktigt ändå.

Stereotypa föreställningar om förorten som en plats där kriminaliteten, gängen och våldet ständigt finns närvarande och frodas, demonstreras och dekonstrueras i Addos replik om Angered. De mediala och allmänna diskurserna som skapar och upprätthåller bilderna av hotfullhet kring förorten bidrar till att demonisera förhållandena i dessa områden som efterhand kommer att förknippas med osäkerhet och rädsla. Genom att ungdomarna i förorten kopplas samman med brottslighet och farlighet tenderar de därmed att ”andrefieras” och betraktas som något främmande och annorlunda i relation till det övriga samhället (Sernhede 2006). Men dessa bilder av förorten delas inte av Addo.

Utifrån Rancières tankar kan vi konstatera att ungdomar från förorten tillskrivs en identitet som kriminella, bråkmakare eller värstingar i den polisiära ordningens fördelning av roller och funktioner. Stereotypa föreställningar och negativa representationer tenderar på så vis att färga de roller som tillskrivs människorna i förorten. ”Andrefieringens” effekter blir framträdande när jag pratar med Dea.

...så fort man sätter sig på den nian mot Angered är det bara typ såna utlänningar, ja som små tanter, konstiga gubbar..eller ja inte så, jag vet ju att det inte är lätt. Men bara att det är väldigt stor skillnad på.. på folk typ. Utanför skolan [...] så söker jag inte ögonkontakt med nån, men på öarna, på väg till skolan, med folk man inte känner, man vågar titta på dom i ögonen. ..Men det är

så, även om jag har gått till Angered i tre år, så har jag fortfarande inte vant mig riktigt vid att det är just så många mörka eller att det är så många tjejer med slöjor. Jag *vet inte*, hur jag ska bemöta såna människor. Har aldrig lärt mig, och ändå varit där i tre, men jag vet fortfarande inte hur jag ska göra.

Deas relation till människorna i Angered bestäms av hennes upplevelse av deras annorlundahet. Mötena med dessa främmande människor är för henne förknippat med den känsla av *kuslighet* som jag tidigare berörde (Kristeva 1992). Men lika mycket som det handlar om deras annorlundahet kanske det handlar den egna känslan av att vara annorlunda, och därmed om svårigheten att hantera det egna främlingskapet inför dessa Andra.

Andrefieringen av förorten och dess människor, som Dea gav uttryck för, är något som Bijan reflekterar över under vårt samtal.

Det är det att vi har ett sånt rykte här att vi har fått höra att vi är nåt annat. [...] Okej jag erkänner att det finns mycket som händer här, mycket sån kriminalitet, det händer mycket sånt. Men det händer överallt. Asså jag kan inte säga att det är säkrare här än vad det är i till exempel Tuve eller Torslanda eller Askim eller Frölunda. Det är samma sak där som här. Det finns lika stor chans du blir rånad eller nedslagen där som här. Oberoende på hudfärg, etnicitet, allt det där.

Utifrån stereotypa beskrivningar av kriminalitet upplever Bijan att människan i förorten blir stigmatiserad som annorlunda i relation till det omgivande samhället. Denna upplevelse av att bli orättvist bedömd och ettikerad speglar den geografiska och mentala polarisering som sker i det urbana rummet, där vissa människor blir (ut)dömda för att de bor på en viss plats eller för att de har ”fel” hudfärg eller etnicitet (se t. ex. Molina 1997). Den urbana stratifieringen där stadsdelar ges skiftande status och innebörd utmärker sig på så vis i Bijans upplevelse av att inte räknas som likvärdig.

Mediabilder av förorten

Förortens stigmatisering och mediernas bilder av förorten dyker upp när Sofia återger de reaktioner hon har mötts av när hon har sagt att hon går gymnasiet i Angered. Hon berättar om personer hon har mött ibland annat Stockholm som har sett på nyheterna och därför undrar om hon inte är rädd för att gå i skolan där, men hon har avfärdat alla sådana frågor. Sofias erfarenheter av stadsdelen bekräftar inte omgivningens bild av Angered som en farlig plats. Mediernas diskursiva kraft har en avgörande roll i skapandet av sådana föreställningarna om Angered. De sätter ramarna för vår uppfattning om verkligheten (Brune 2004). Genom ord, bild och text filtrerar medierna verkligheten och bidrar därigenom till att framställa och skapa vår bild av omvärlden. Clara har själv upplevt hur mediernas bild av Angered och hennes egen inte stämde överens.

...det skrivs i tidningarna, jag vet det var nån gång förra året det hade varit nå bråk eller nån skottlossning eller nåt i Angered, och det var såhär, ”Angered ligger i ruiner, det är ingenting kvar” och du vet sådär. Sen kom man dit och det var ett fönster som var sönder eller nånting. [...] hade det hänt i Långedrag eller på Hönö eller nånting då hade det försökts tystas ner så mycket som möjligt. Så jag tror man lär sig mycket så också, för media har en sådan roll som är väldigt lätt att ta in det vet väl alla. Kolla i tidningen eller slå på tv:n, och då tror man gärna på det. Så det är bra att ta reda på om det verkligen är sant.

Clara sätter ord på hur mediernas beskrivningar av händelser och platser får stor genomslagskraft. Nyheter och berättelser om upplopp, skottlossning, förstörelse och bråk passar också väl in i den övergripande berättelsen om förorten.

Nu för tiden tar Clara nyheterna med ”en nypa salt”, och vad gäller förorten funderar hon på ”varför dom skriver så om dom ställena men inte om vissa andra”. Hon hoppas att hon kan ge en annan bild av situationen i förorten, skild från de negativa skrivierna som hon ser i tidningarna. ”För annars fortsätter dom väl läsa Aftonbladets rubriker och tro på det, precis som jag gjorde för fyra år sen”. Claras reflexiva och kritiska förhållningssätt till mediernas bild uppmärksammar vikten av att försöka skapa sig en egen bild och uppfattning om världen runtomkring oss.

Mm, det är viktigt innan man uttalar sig om nåt annat tror jag. För det är ju sådär när folk pratar om Angered och Hjällbo och allting, och så frågar man, ”har du ens varit där?”, ”nej, man jag hör ju..”. Så kan man inte göra om nånting det funkar ju inte, man måste ta reda på det innan man säger nåt, tycker jag.

Beskrivningarna av förorten utgår ifrån en allmän och dominerande diskurs om dessa platser som återkommer i mediernas berättelser. Rancièr skulle säga att de sätt på vilket förorterna benämns, beskrivs och uppfattas är en del av den polisiära ordningen. Det är i delningen av det sinnliga som stadens rum ges sina skiftande betydelser, och där människorna tilldelas sina olika funktioner och roller. Därför måste vi utifrån Rancièr också betrakta andrefieringen av förorten som en process som tar form inom den polisiära ordningen och dess maktförhållanden. Den spatiala organisering som polisen bygger på bidrar därmed till förortens placering i det urbana rummets periferi.

Men rummet är inte oföränderligt, utan produceras genom praktiker av artikulation som alla strävar efter att etablera sin definition av rummet (Dikeç 2007). I dessa praktiker har emellertid vissa röster varit starkare än andra, något som bidragit till att bilden av förorten återupprepats och återskapats. Med tiden har därför den spatiala ordningen som placerar förorten i periferin befästs allt mer. Under nittiotalet började bilden av förorten formeras kring dess etniska annorlundahet, och kopplas idag samman med immigration, Islam och de Andra (Ristilampi 1994, Brune 2004, Kamali 2006). Men i samband med diskussioner av förorten beskrivs ofta en form av Islam som är inkompatibel med västerländska värderingar (Dikeç 2007). Det är också dessa beskrivningar av Islam tillsammans med bilderna av bland annat ”invandrargång” och kriminalitet som har bidragit till att förorten kommit att betraktas som en ”hotfull” plats (Sernhede 2006). Men denna ”hotfullhet” bör också relateras till den omgivande samhällliga kontexten där trygghet och säkerhet har blivit framgångsrika slagord i den politiska debatten och där hotet inifrån kopplas samman med terrorism, organiserad brottslighet och muslimsk fundamentalism (Dikeç 2007).

Föreställningarna om förorten som en hotfull plats återkommer när jag pratar med Ibrahim. Han träffade en kille i Stockholm som hade gjort sig en bild av livet i Angered, och som trodde:

...att det var värsta Tupac-stället, Westside och sån där shit [...] Mycket så banditer och gangster och sånt. [...] Typ det är mörkt här och husen är höga och folk hoppar runt. [...] Getto ungefär. Tänkte vilken bild dom har fått av Angered, he.

Föreställningarna om Angered som Ibrahim berättar om reproducerar på ett träffande vis de stereotypa skildringarna av förorten som ett "getto" bestående av "höga hus" och "gangsters". En bild som är långt ifrån den Ibrahim har av sitt område. När jag frågar honom vad han trodde var anledningen till att killen hade fått en sån bild av Angered svarar han upprört:

...media gör så mycket va! När jag ser på tv4, nåt som inte har hänt eller det har hänt, men de får det att se stort ut. [...] Ljudeffekter allting gör dom, får det hundra gånger värre än vad det egentligen är. Det är sorgligt alltså.

Att medierna förstärker och vinklar nyhetsrapporteringen från förorten, eller till och med skapar nyheter där de inte finns, är inget som Ibrahim fabricerar ihop på egen hand. Det finns fler exempel på hur den mediala bevakningen och beskrivningen av förorten och dess människor antar stereotypa och negativa former (se t. ex. Ristilammi 1994, Ericsson m. fl. 2000, Brune 2004).

Mediernas tolkningar och beskrivningar av tillvaron i miljonprogramsområdena påverkar integrationsprocesser och omgivningens syn på förorten, men även människorna i förortens egen syn på sig själva och sin stadsdel (Ericsson m. fl. 2000). Yousef berör denna aspekt av de bilder och föreställningar som finns om Angered.

Saker som vi gör bra det är aldrig nån som kommer och filmar. Allt som är dåligt, de är på plats direkt! [...] Om man gör nåt bra, om man lyfter såna, visar att det finns nåt bra kanske andra också får motivation att vilja göra nåt bra. Då det sprider sig, tillslut det kanske blir bra för gott. Men jag tror, jag vet inte, det känns bara som att man vill ha kvar den bilden av Angered, man vill att den ska vara kvar som den är, man vill inte att den ska utvecklas.

Den bild som har skapats av förorterna återskapas i samma diskursiva form, där vissa bilder, tecken och symboler utgör återkommande inslag. De stereotypa beskrivningarna av förorten som förekommer kan appellera till en förförståelse i samhället och därmed bidra till nyhetsvärdet (Brune 2004). En nyhet kan därmed inte betraktas som en neutral skildring av verkligheten utan den inbegriper även en ideologisk dimension i urvalet och i sin beskrivning och tolkning av en händelse eller skeende. Något som delvis kan förklara att förortens plats i mediernas rampljus tenderar att reproduceras. Att bilden av miljonprogrammets förorter med tiden har blivit allt mer fixerad bidrar också till att alternativa synsätt eller beskrivningar har svårt att nå fram (Ericsson m. fl. 2000). Media anger möjliga förståelse- och tolkningshorisonter, och genom valet av vilka berättelser som publiceras kan vissa aspekter av tillvaron i förorten lyftas fram medan andra osynliggörs. Det är denna erfarenhet som Yousef delar med sig av. Erfarenheten av att mediernas nyhetsrapporteringar av Angered återskapas om igen där det "som är dåligt" ständigt reproduceras. Det är mot denna bakgrund som identiteten tar form. Att förmedla en annan bild, att visa på andra sidor av tillvaron i förorten, skulle enligt Yousef kunna ge människorna motivationen att själva göra något bra.

Stigmatiseringens effekter och förortens trygga famn

Om ens bostadsområde ständigt målas upp som en "dålig" eller "farlig" plats, inverkar det likt ett mantra även på dem som bor där. Den externa bilden av stadsdelen kan komma att internaliseras av dess invånare, något som förmodligen bidrog till att Yousefs

mamma var tveksam till att han skulle gå på Angeredsgymnasiet. De negativa representationerna av stadsdelen kan skapa en intern social differentiering i området mellan olika grupper och individer utifrån socioekonomiska, boendemässiga eller etniska skillnader (se t. ex. Wacquant 1996, Molina 1997, Bunar 2001). Något som med andra ord kan visa sig i en vilja att särskilja sig från de andra i området, de som inte har något jobb, de som bor i "sämre" hus eller de som har en viss etnisk bakgrund. Men stigmatiseringen och de negativa representationerna utifrån kan också bidra till att det inre lokala gemenskapen stärks och att en tydligt platsbunden identitet växer fram. Att vara utpekad som en andra klassens medborgare för att man bor i dessa stadsdelar kan leda till ett behov av att försvara sitt område och sin identitet, något som framför allt är tydligt hos de unga männen (Sernhede 2002). Den omgivande staden kan framstå som osäkra och främmande platser, vilket resulterar i att den egna stadsdelen mytologiseras och laddas med betydelse. Exkluderingen och marginaliseringen som invånarna i förorten upplever i relation till det omgivande samhället formar på så vis den egna identiteten. Stadsdelen blir för vissa av förortens unga en trygg plats i ett annars osäkert urbant landskap, men också en plats att identifiera sig med. En plats man både försvarar och visar sin kärlek till.

Angered representerar gemenskap och närhet mellan människor för Bijan. "För dom här kommer aldrig glömma bort en, och jag kommer inte glömma bort dom heller, vi kommer alltid att ha kontakt, folket här". Banden till varandra och till området är starka, även om man som Bijan planerar att läsa till läkare och därmed kanske flytta från Angered. En kort tid efter att jag har träffat Bijan sitter jag och pratar med Yousef i ett avskilt rum på gymnasiet. Han säger att det "finns inget bättre ställe i hela Sverige [...] För kolla, vi har skolan här, vi har allt som vi behöver just här i det lilla Angered, det är en liten stad för mig". Angered som en stad i staden säger något om den perifera position som kännetecknar stadsdelens relation till den övriga staden, och dess exkluderade roll i delningen av det sinnliga. Yousef berättar också att han mest håller sig i Angered, det är där han går i skolan och det är där han är på sin fritid, vare sig han spelar fotboll med kompisarna, badar i sjöarna eller grillar på gården. Yousef igen:

...Jag vet inte, jag älskar Angered bara. Men det finns vissa som gillar att bara vara i Angered för dom känner sig inte välkomna utanför Angered. Det är bara här dom känner sig välkomna, det är bara här dom känner sig hemma, det är här dom känner att dom är den dom kan vara. För när de går utanför Angered de kan känna sig utanför och allt det där. Dom flesta är såna, många av mina kompisar är såna.

Angered utgör den trygga famnen. För Yousefs kompisar är det den plats i staden där de kan känna sig hemma. Den stad som annars inte välkomnar dem. Dessa förortens unga delar upplevelsen av att vara exkluderade i den polisiära ordningens fördelning av platser, roller, funktioner och identiteter. Deras identitet konstrueras istället kring känslan av att inte vara delaktiga, att inte ha tillgång till eller vara välkomna i stadens olika rum. Utanförskapet som Yousef ser hos sina vänner är en aspekt av den urbana segregationen och den marginalisering och stigmatiseringen som förorten och dess människor är utsatta för. Staden är den arena där dessa konflikter och maktrelationer utspelar sig.

Staden

De flesta människor som lever i staden har sina specifika rutter i det urbana rummet – från hemmet till arbetet i centrum, en kaffe på hörnet, och hem igen via matbutiken – som de upprepar gång på gång med vissa variationer. Ofta rör vi oss i snarlika mönster som gör att vår uppfattning om staden och dess människor får en något fragmentarisk prägel. Vissa delar av det urbana rummet förblir tomma fläckar och utforskade områden. Denna stadens oöverblickbarhet är en del av den urbana charmen – möjligheten att upptäcka nya gator, butiker och kvarter som man aldrig tidigare har vandrat på eller besökt. Men våra rörelsemönster speglar också det urbana rummets delning där vissa områden ständigt befinner sig i periferin av våra rumsliga och mentala kartor. Segregationen och uppdelningen mellan rika och fattiga i staden bidrar till att våra rutter upprepas och att vissa människor och områden aldrig korsar varandras vägar, därmed läggs också grunden för fördomar och främlingskap. Förorten är en av de perifera platser som befinner sig utanför många människors rutter. En exkluderad del i det urbana rummet och en del av staden som många aldrig behöver möta i sitt dagliga liv.

Tobias berättar att innan han började på Angeredsgymnasiet var han kanske ”lite orolig för att åka på trubbel ute i Angered”. Han säger också att han hade ”lite såna förlegade tankar om förorterna. Speciellt dom, Angered och Bergsjön och Hammarkullen och så”. Men fortsätter direkt och säger att det ”var ingenting som kom i vägen för mitt gymnasiesökande”, och inte tycker han att Angered känns som ”något farligt ställe” heller. Trots allt visar det på hur de stereotypa bilderna av förorten präglar våra föreställningar om dessa platser, även om vi aldrig har satt vår fot där. Att börja på Angeredsgymnasiet innebar för Hanna att ändra sina rutter i det urbana rummet och skapa sig en ny bild av staden.

...jag har förstått att Göteborg är väldigt uppdelat. Asså kolla på Öckerö, det finns ingen där som kommer från nånannanstans, eller vad ska jag säga. [...] Jamen du vet, du blir kallad slonken liksom, det är stadsbo, om du bor i Majorna och kommer ut. Och det klingar väl inte jättestunt i allas.. Alltså, och sånt där. Och i Angered så är man kanske den enda blonda på hela vagnen. Så, ja det är uppdelat alltså.

Klyftorna i staden framträdde på ett tydligt sätt för Hanna. Åren på gymnasiet innebar att möta en annan del av staden som fram till dess hade varit utforskad. I detta möte med en av Göteborgs nordöstra förorter framträdde skillnaderna mellan Öckerö och Angered, och mellan stadens olika rum. Det var ”först då man förstod” hur uppdelad staden är, berättar Hanna. Tiden på Angeredsgymnasiet innebar att Hanna ändrade sina tidigare rutter i staden, tog andra vägar och upptäckte nya delar som fram till dess hade varit dolda för henne. Segregationen och stadens klyftor blev plötsligt en del av den dagliga spårvagnsresan.

Stadens osynliga gränser och främlingskapets utbredning

Upplevelserna av segregation och stadens delning är än tydligare hos de elever som bor i Angered. Att bo i ett stigmatiserat område som Ibrahim, Bijan och Yousef innebär att platsen får en stor betydelse, vare sig man vill eller inte. Stadens osynliga gränser och fördomarna som riktas mot förorten och dess människor blir till en framträdande del av dessa ungdomars tillvaro. Bijan berättar om de skillnaderna han ser i staden.

Angered är ju mest utlänningar hela tiden, Bergsjön samma sak liksom. Går du bort vid Örgryte så hittar du ingen med svart hår där, du ser bara svenskar hela tiden och så är det finaste bilarna, hus för 14 miljoner...

Den upplevelse av staden som Bijan delar med sig av är bilden av en både etniskt och ekonomiskt skiktad stad. Denna bild av Göteborg stämmer också relativt väl med verkligheten (se t. ex. Göteborgssamhällets utveckling 2009). Polariseringen är också tydligare för de som inte har, de som känner sig marginaliserade och exkluderade. För Bijan och andra från förorten framträder stadens osynliga gränser som reella hinder och påminnelser om den urbana segregationen som särskiljer vissa områden och människor från andra.

Segregation bidrar också till att främlingskap och fördomar kan breda ut sig. Bilden av förorten som en farlig plats känner Sofia inte igen sig i. Den aura av farlighet som finns kring förorten tror hon beror på att "folk är så himla rädda".

Asså på nåt sätt känns det som att media blåser upp allting, så fort liksom en invandrare gör nånting så blir det så himla stort, men om en svensk skulle göra samma sak så kanske det skulle det stå en liten notis, "det här har hänt i Göteborg" eller såhär. Och sen asså visst gör en liten grupp av invandrare dåliga saker så dras ju alla över samma kam liksom. Det är samma sak, det blir alltid så. [...] Men dom är människor precis som vi liksom. Det är så, ja..

De stereotypa bilderna av "invandrare" från förorten som kriminella och farliga bidrar till stigmatisering av både förorten och dess människor. I denna process spelar det urbana rummets delning en avgörande roll. "Främlingskapet är det rumsliga avskiljandets nyckelfunktion", skriver Zygmunt Bauman (2000 s 100). Det är främlingskapet som reducerar individen och gör att individuella karaktärsdrag och egenskaper osynliggörs. Något som bidrar till att stereotyperna allt eftersom kommer att ersätta det personliga förtroendet mellan människor.

"Vi svartskallar" – identitetens imaginära gränser

Ur främlingskapet kan också fördomarna växa. Ibrahim blir relativt upprörd när han berättar om sina erfarenheter av att möta fördomar.

...spelar ingen roll vem som säger att alla vi människor är lika värda och det här snacket, men innerst inne det är många som har fördomar, det är mycket så dubbel-face, dubbelmoral. Asså jag märker själv, det är många som har fördomar, jag märker själv det är många som säger "jag har inga fördomar", men det, jag säger det är sånt rent skitsnack.

Det är omgivningens fördomar som bidrar till den känsla av utanförskap som låser fast "invandraren" i en bestämd identitet. Bijan berättar att han har en känsla av att det är "vi mot dom". Jag frågar vad han syftar på.

Vi svartskallar. Alltid det. För grejen är det, det är den enda tillhörigheten man kan känna när man är invandrare. Att jag fick se det här, jag fick se det här, såna saker. Du skulle bli förvånad, vi prata faktiskt ofta om våra fördomar, om vilka fördomar vi har fått se, mot oss.

Identiteten som "svartskalle" tar sin utgångspunkt i erfarenheten av att tilldelas en roll man inte kan fly från eller ändra på. En roll och identitet som är förenad med omgivningens fördomsfullhet. Detta kan också tolkas som en del av den polisiära ordningens

fördelning av roller och identiteter. Utanförskapet som är förenat med upplevelsen av att vara "svartskalle" tenderar på så vis att formatera individens relation till omvärlden, det blir till den minsta gemensamma nämnaren mellan alla som delar bakgrunden som "invandrare" (Sernhede 2002). Alla aspekter av det sociala livet kommer därför att filtreras genom de känslor som utanförskapet skapar.

Det är utanförskapet som bidrar till upplevelsen av att vara en andra klassens medborgare, men Bijan berör att det också är en känsla som kan ligga till grund för identitetsskapande. Att inte erkännas som likvärdig eller att inte bemötas med respekt från omvärlden kan leda till att man utvecklar någon form av mot-identitet (ibid). I Bijans fall formas denna identitet kring rollen som "svartskalle". Detta kan tolkas som ett uttryck för de återkommande klassificeringarna i "invandrare" och "svenskar" som existerar i samhället. Bakom dessa klassificeringar döljer sig en idé om Sveriges och svenskhetens homogenitet och invandrarskapets fullständiga annorlundahet (Mattsson 2001). Genom sådana föreställningar utesluter den svenska kulturen vissa människor från delaktighet i samhället och i den föreställda gemenskapen. Uppfattningen om identitet och nation som något relativt fast, homogent och stabilt tenderar att skymma de reella förhållandena genom vilka dessa uppstår. Identiteten och nationen befinner sig i en oupphörlig process av förändring, förvandling, yttre påverkan och influenser. Och det är genom dessa processer som identiteten såväl som nationen skapas. När vi talar om kulturella identiteter är det på samma vis viktigt att betrakta dem som historiskt betingade, och därmed under ständig förändring (Hall 2005). De statiska uppfattningarna om det "svenska" tenderar emellertid att bortse från identiteternas historiska aspekter och dess processartade karaktär, något som också bidrar till att utanförskap kan etableras. Utanförskap kan bli en del i identitetsskapandet, men det kan också bidra till en känsla av maktlöshet. Yousef:

Innerst inne alla vill ändra, men för att ändra och så man måste tro på sig själv, man måste förstå att man kan ändra, det är många som tror att dom inte kan göra nånting så därför väljer dom att skita i det helt och hållet. T ex jag trodde inte jag kunde ändra på saker och ting, tänkte "vem är jag", du vet. Jag fick min chans i Sverige det räcker, min pappa fick chansen, nu är jag född i Sverige, jag är glad det räcker så. Jag har aldrig trott att jag som invandrare kan ändra, fast jag ändå alltid känt mig svensk, fast jag själv har alltid tänkt "vad ska jag ändra", du vet. Det var så, svenska gubbar som sitter där dom kan det bättre, jag ska inte ta deras position dom har gjort det så bra som möjligt. Men allt kan bli bättre det har jag lärt mig med tiden. [...] Så nu har det blivit svårt för oss att sitta still när vi vet att vi kan ändra.

Om man i relation till det omgivande samhället känner sig exkluderad eller annorlunda, om man har fått höra att man är "nåt annat" som Bijan beskriver det, påverkar detta också uppfattningen om ens egen möjlighet till förändring. När Yousef började engagera sig i den lokala ungdomsföreningen för Vänsterpartiet, Ung Vänster, hittade han emellertid ett plats där han upplever att han kan påverka och bidra till förändring. Men alla delar inte Yousefs politiska engagemang. För invånarna i förorten kan de etablerade formerna för politisk förändring framstå som illegitima på grund av den exkludering och marginalisering som de blir utsatta för av samhället. En upplevelse av att den svenska demokratin och det etablerade partisystemet inte är till för dem, och så länge segregation och diskriminering fortsätter att vara en del av samhället kommer demokratin ha svårt att nå trovärdighet bland förortens människor (Sernhede 2004). Ibrahim:

Speciellt här i förorten, dom känner sig så nedtryckta av samhället. Dom känner dom kommer inte in i samhället, dom känner hopplöshet, dom känner sig hopplösa. [...] Det är många som inte tror på sig själva, även om det kanske ser så ut, dom utstrålar kanske lite, känner sig lite tuffa, självsäkerhet. Det är inte så innerst inne, dom döljer det på ett bra sätt. [...] För självförtroende och självkänsla är inte samma sak. Dom här ungdomarna har självförtroende, men ingen självkänsla, och där brister det. Det är verkligen så.

Ur känslan av att vara nedtryckt, exkluderad och marginaliserad av det omgivande samhället växer behovet av att försvara sin egen plats och sin egen identitet. Ungdomarna från förorten måste därför försöka finna sätt att upprätta sin egen värdighet gentemot det samhälle som inte erkänner dem eller nekar dem tillträde. En strategi kan vara att spela på bilderna av hotfullhet och farlighet som målas upp av unga män från förorten, därigenom kan dessa ungdomar uppnå en känsla av makt och respekt i en annars relativt maktlös position (Sernhede 2002).

Stadens polarisering, utanförskap och demokrati

Upplevelsen av att inte komma ”in i samhället”, att stå utanför, kan skapa de känslor av hopplöshet som Ibrahim beskriver. I flera av Europas länder pågår en utveckling som särskiljer vissa områden från den övriga staden och samhället. Under lång tid var Sverige förskonat från den utveckling som under decennier har kännetecknat den urbana geografin i bland annat Paris och Hamburg, men idag kan vi räkna in Göteborg och Angered som en del i dessa urbana maktförhållanden. Som en del i denna förändring har också invandrarskap gjorts närmast liktydigt med utanförskap (Sernhede & Johansson 2006). Ett utanförskap som kan relateras till de fattigdomsmönster vi ser i den samtida urbana geografin. Känslan av att inte komma in i samhället kan relateras till stadens polarisering och de fördomar och stereotypa uppfattningar om människor som det bidrar till. Att ständigt tvingas förhålla sig till de stereotypa och negativa beskrivningarna av förorten och dess människor påverkar också den egna självuppfattningen. Yousef:

Det är sån känsla, man känner sig inte välkommen. Asså när man går till ett ställe där det är många svenskar, jag vet inte man känner sig direkt dum, man känner sig dum, ”fan jag är dum” bara, sån känsla. Det är alltså, man känner att folk kollar på en så man tänker, ”jag är dum, jag är misslyckad, va fan vem är jag, jag hör inte hemma här” och så. Det är därför också många invandrare väljer att flippa över inne i stan [...] det är bara för att man vill synas, man vill visa här är jag, jag är också en människa typ. Uppmärksamhet vill man ha, det är uppmärksamhet man vill ha. Det är inget annat, man vill inte ha pengar, man vill inte ha kläder.. Man vill också vara delaktig i samhället. det är inte så att man tänker ”vara delaktig i samhället”, men känslan är så. [...] ”Jag vill vara med alla, jag vill också vara en av er”. Känslor så.

Yousef sätter ord på hur andrefieringen av ”invandrare” kan bidra till känslor av exkludering, mindervärde eller otillräcklighet, och hur det kan resultera i olika strategier för att erövra en plats i samhället. Han visar på svårigheten att komma ifrån den annorlunda-het, utanförskap och identitet man blivit tilldelad. Och hur den polisiära ordningen manifesterar sig i kroppen, i sättet att relatera till sig själva och omvärlden.

Dessa processer som bidrar till de Andras utanförskap kan betraktas i ljuset av tidigare decenniers kolonialism. De förhållanden som präglade den tidens relationer mellan koloniserare och koloniserade fortsätter att sätta spår i dagens samhälle. Yousefs

beskrivning av ”invandrarens” relation till det omgivande samhället för tankarna till de sätt på vilket kolonialmakterna en gång i tiden präglade in en bild av underlägsenhet i de koloniserades medvetande (Eriksson m. fl. 2005). I den koloniala diskursen kom de svarta att konstrueras som annorlunda och främmande i västerlandets ögon, men dessa representationer av svarta kom även att bidra till att de själva uppfattade sig som den ”Andre” (Hall 2005). I Sverige idag är det ”invandraren” som framställs som annorlunda och främmande, och som bidrar till Bijans och Yousefs upplevelser av vara den ”Andre”. Yousefs beskrivning av att inte känna sig delaktig sätter ord på dessa maktrelationer som präglar det urbana rummet och som placerar vissa i rollen som de Andra i relation till det dominerande samhället. Det urbana rummet följer den polisiära logiken som positionerar människorna i olika roller i förhållande till varandra och ger dem skiftande identiteter. I denna delning av det sinnliga är vissa privilegierade och inkluderade, de besitter makten att definiera sig själva och sin omvärld. Andra saknar denna makt och är berövade möjligheten att definiera och beskriva, de är de marginaliserade och exkluderade.

Rummet är den plats där dessa olika identiteter och maktrelationer tar form. Men det finns alltid möjlighet att omskapa och omdefiniera rummet. I dessa processer är dock vissa aktörer och röster privilegierade, det är deras röster som uppfattas som tal och inte enbart som brus (Rancière 2006). Politik för Rancière existerar emellertid först när den naturliga ordningen av dominans bryts och när de utan del – de marginaliserade, de fattiga, de förtryckta – börjar existera som en del (Rancière 1999). Det är också då som deras röster kan börja uppfattas som tal. Viljan att vara delaktig som Yousef pratar om, kan betraktas som viljan att existera som en del och att räknas som en likvärdig och jämställd talare. Uppmärksamheten som dessa ungdomar som ”flippar över” är ute efter handlar därför kanske framför allt om att bli sedd som en jämbördig individ, att inte bli bemött och bedömd utifrån den plats man bor på, den hudfärg man har eller den brytning med vilken man talar. Bijan berättar att han möter fördomar när han är inne i stan eller om han går ut nån kväll. Dessa fördomar kan vara explicita med de kan också visa sig i de omedvetna handlingar från omgivningen. Därför anser han att det inte räcker med att bekämpa de uppenbara och synliga fördomarna som människor bär på, utan han vill att ”den omedvetna delen” också ska försvinna och ”att dom ska se oss som sig själva”. Bijan upplever att de fördomarna, bilder och föreställningar som existerar i förhållande till olika stadsdelar lägger hinder för att:

...folk ska kunna mötas, för att folk ska kunna lyckas i framtiden, generellt det ändra på ens syn helt. Att jag skulle gå och möta nån tjej, eller att jag skulle bli ihop med nån tjej i Askim, det är inte så stor chans, det finns ingen chans ens. Det är såna saker som spelar roll du vet. Asså det gör att demokratin låter inte, eller att friheten låter inte så fri.

De osynliga gränser som etableras i det urbana rummet skapar hinder för en verkligt demokratisk offentlighet. Dessa gränser påverkar människornas möten, röster och roller i staden. I delningen av det urbana rummet sker också en delning mellan de som har möjlighet att definiera staden och sin tillvaro och de som saknar dessa möjligheter. Att vara inkluderad eller exkluderad, om ens ord räknas eller inte, maktens rumsliga fördelning – alla berör de samhällets demokratiska aspekter och allas lika rätt att göra sin röst hörd.

Avslutning

Staden är idag den plats där fler människor än någonsin tidigare spenderar sina liv. Urbaniseringen har under de senaste decennierna ökat i omfång, djup och utbredning, vilket också har inneburit väsentliga förändringar i stadens geografiska, sociala och kulturella utformning. Den urbana expansionen har även medfört en utveckling mot en mer decentrerad stad, vilket gör att det urbana rummet blir allt svårare att överblicka (Sernhede & Johansson 2006). Denna överblickbarhet utmanas av Angeredsgymnasiet och de ungdomar som läser där. Eleverna som lämnar sina hem i Majorna, Högsbo eller Öckerö överskrider tillfälligt stadens osynliga gränser som separerar de gentrifierade innerstadsområden från de ”utsatta” förorterna i framför allt de nordöstra delarna (ibid). Decentreringen, överblickbarheten och den urbana polariseringen lägger också grund för utanförskap och främlingskap. Men graden av främlingskap varierar mellan människor och på samma vis varierar främlingskapet i stadens olika rum. Att åka *till* Angered innebär för vissa av ungdomarna en erfarenhet av att träda in i ett främmande rum. Det främlingskap de upplever är emellertid tillfälligt och upphör i samma stund de återvänder hemåt.

Främlingskapet som ungdomarna från Angered erfar i sin tillvaro antar snarare en permanent form, en återkommande upplevelse av att vara stigmatiserad och exkluderad av det omgivande samhället. Erfarenheten av att ständigt bli sedd som något annat, som Bijan uttryckte det. Den stigmatisering som förortens invånare blir utsatta för placerar dem i identiteten som de exkluderade Andra (Bauman 1991). En orsak till det står att finna i den ambivalens som är förknippat med det urbana livets möjligheter och oförutsägbarhet, dess frihet och fara. Denna ambivalens kan leda till försök att fokusera osäkerhetens rädsla på en bestämd grupp av människor (Bauman 1997). Vare sig det är exempelvis invandrare, hemlösa eller muslimer. Detta bidrar till att förorten konstrueras som en främmande plats bebodd av främlingar.

De sätt på vilka stadens rum och människor kategoriseras, positioneras och beskrivs är alltså ingen oskyldig aktivitet, utan påverkar hur dessa rum kommer att uppfattas och hur människor relaterar till dem. Av denna anledning är det också relevant att uppmärksamma maktrelationerna i konstruktionerna av rumslighet, och inte enbart rumsligheten i sig (Massey 1999). Med andra ord vem som har möjlighet att definiera staden och vem som inte har denna möjlighet. Hur man definierar de olika urbana rummen påverkar också hur man betraktar dess invånare, något som kommer till explicit uttryck hos Ibrahim, Yousef och Bijan som bor i Angered. Berättelserna från dessa tre vittnar om de stereotypa och negativa bilderna av förorten och dess människor som de tvingas möta i sin tillvaro. Föreställningar och bilder som påverkar deras egen självförståelse, samt de sätt på vilket de relaterar till staden och omvärlden. För dem är Angered den plats där de känner sig hemma, där de inte behöver möta det främlingskap som är förknippat med rummet utanför stadsdelen. Men även de övriga eleverna berättar om hur negativa bilder av förorten dyker upp i reaktioner från omgivningen. Av dessa anledningar är det också viktigt att begreppsliggöra staden i rumsliga termer, reflektera över hur dess olika rum relaterar till varandra, hur rummen ges mening, och vad det betyder för människorna i staden. För Ibrahim, Yousef, Bijan och många andra som bor i Angered är rumsligheten en oundviklig del av vardagen och något som är med och formar den egna identiteten. Dels genom de bilder, föreställningar och berättelser som är förknippade med förorten, och dels på grund av stigmatiseringen, exkluderingen och främlingskapet som drabbar

förortens invånare. Därmed får deras plats i staden konsekvenser för hur de bemöts och i deras relation till det omgivande samhället.

Bakom stigmatiseringen, exkluderingen och främlingskapet döljer sig en ojämlig fördelning av makt i rummet, vilket också visar sig i elevernas berättelser. De elever som inte bor i Angered delar inte den känsla av utanförskap som Ibrahim, Bijan och Yousef talar om. Förortens invånare berövas möjligheterna att definiera både sitt eget rum i staden och sig själva. Ur den känsla av maktlöshet som kan infinna sig på andra sidan av exkluderingens mur, kan frustrationen växa och ilskan tillta. Att konstruera förorten som problem – vare sig det handlar om dåliga bostäder, organiserad brottslighet eller muslimsk fundamentalism – tar också sin utgångspunkt i dessa maktrelationer (Ericsson m. fl. 2000). Uppfattningen om förorten som en sämre plats, tenderar i sin tur att förstärka mönstren av segregation i staden. Det är dessa mönster av segregation, exkludering och utanförskap som ligger till grund för de spänningar som bidrog till kravallerna i Frankrike hösten 2005, och bilbränder i bland annat Göteborg sensommaren och hösten 2009. Staden har blivit det rum där många av samhällets konflikter tar plats och kommer upp till ytan, ibland med våldsamma följder. Därför kan staden idag beskrivas som den kampplats som fabriken en gång i tiden var för arbetarrörelsen (Hardt & Negri 2009).

Det urbana rummets polarisering bidrar till den ilska och frustration som avtecknar sig i ljuset från de brinnande bilarna. Angeredsgymnasiet kan bidra till att överskrida denna polarisering genom att det är en plats där ungdomar från stadens alla hörn kan mötas, en korsväg för elever med varierande bakgrunder och historier. Något som framför allt eleverna i samhällsklassen lyfter fram. Eleverna som åkte *till* Angered fick även en möjlighet att skapa sig andra och egna bilder av denna del av staden, vilket bland annat Clara berättar om. Men Dea visar samtidigt på svårigheten att ersätta de dominerande bilderna av förorten med nya. Det är en dubbelhet som ännu tydligare uppenbarar sig i de möten och särskiljande tendenser som existerar parallellt med varandra på skolan. Angeredsgymnasiet är ett rum där elever från så skilda platser som Öckerö, Lerum, Majorna och Angered kan lära känna varandra och utbyta tankar, reflektioner och erfarenheter. Samtidigt återspeglar skolans rumsliga delning – de tre delarna eller korridorerna – stadens polarisering och klyftorna mellan stadsdelar och människor.

Elevernas berättelser visar emellertid på hur de rumsliga och imaginära gränserna delvis kan överskridas till förmån för nya sätt att tolka och förstå omvärlden. Berättelser som vittnar om nya uppfattningar om stadens olika rum och människor. Angeredsgymnasiet kan betraktas som en möjlighet att sakta sudda ut de osynliga gränsdragningarna mellan ”oss” och ”dem”, mellan centrum och periferi, och mellan stadens olika platser. Därför är det också viktigt att vi fortsätter fördjupa oss i de frågor som skolan väcker och som står i en tydlig relation till segregationen, exkluderingen och främlingskapet i det urbana rummet. Det är i förhållande till dessa frågor som samhällets framtid kan komma att avgöras. Om vi inte är lyhörda för dem finns risken att frändskapet mellan människor allt mer kommer att ersättas av främlingskap.

Referenser

- Alinia, Minoo (2006) "Invandraren, 'förorten' och maktens rumsliga förankring" i Masoud Kamali (red.) *Den segregande integrationen: Om social sammanhållning och dess hinder*. Stockholm: SOU, 2006:73.
- Arnstberg, Karl-Olov (2000) *Miljonprogrammet*. Stockholm: Carlsson.
- Bauman, Zygmunt (1991) *Modernity and ambivalence*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Zygmunt (1997) *Skärvor och fragment: essäer i postmodern moral*. Göteborg: Daidalos.
- Bauman, Zygmunt (2000) *Globalisering*. Lund: Studentlitteratur.
- Bolt, Mikkel (2007) "Ovåsen eller röster: Om de lägre klassernas intelligens hos Jacques Rancière" i Tidskrift för litteraturvetenskap. Göteborgs Universitet: Litteraturvetenskapliga institutionen.
- Borevi, Karin (2003) *Välfärdsstaten i det mångkulturella samhället*. Uppsala: Uppsala Universitet.
- Brown, Wendy (2003) "Neo-liberalism and the end of liberal democracy" i *Theory & Event*.
- Brune, Ylva (2004) *Nyheter från gränsen: Tre studier i journalistik om "invandrare", flyktingar och rasistiskt våld*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation.
- Bunar, Nihad (2001) *Skolan mitt i förorten: fyra studier om skola, segregation, integration och multikulturalism*. Stockholm: Symposium.
- Dikeç, Mustafa (2007) *Badlands of the Republic: Space, politics and urban policy*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Ericsson, Urban; Molina, Irene och Ristilampi, Per-Markku (2000) *Miljonprogram och media: Föreställningar om människor och förorter*. Norrköping: Integrationsverket; Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Eriksson, Catharina; Eriksson Baaz, Maria och Thörn, Håkan (2005) *Globaliseringens kulturer: Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Falun: Nya Doxa.
- Hall, Stuart (2005) "Kulturell identitet och diaspora" i Catharina Eriksson, Maria Eriksson Baaz och Håkan Thörn (red.) *Globaliseringens kulturer: Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Falun: Nya Doxa.
- Hammarén, Nils (2008) *Förorten i huvudet: unga män om kön och sexualitet i det nya Sverige*. Stockholm: Atlas.
- Hardt, Michael och Negri, Antonio (2009) *Commonwealth*. Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press.
- Johansson, Anna (2005) *Narrativ metod och teori. Med livsberättelsen i fokus*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, Thomas & Sernhede, Ove (2003) *Urbanitetens omvandlingar: Kultur och identitet i de postindustriella staden*. Göteborg: Daidalos.
- Kamali, Masoud (2006) "Den segregande integrationen" i SOU 2006:73 *Den segregande integrationen. Om social sammanhållning och dess hinder*. Stockholm: Fritze.
- Kristeva, Julia (1992) *Främlingar för oss själva*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

- Larner, Wendy (2000) "Neo-liberalism: Policy, ideology, governmentality" i *Studies in Political Economy* 63.
- Lidskog, Rolf (2006) *Staden, våldet och tryggheten: Om social ordning i ett mångkulturellt samhälle*. Göteborg: Daidalos.
- Lilja, Elisabeth (1997) "Ur betongen spirar liv" i Karl-Olov Arnstberg och Ingrid Ramberg (red.) *I stadens utkant: Perspektiv på förorter*. Tumba: Mångkulturellt centrum.
- Lindberg, Ingemar (1999) *Välfärdens idéer*. Stockholm: Atlas.
- Massey, Doreen (1999) "Spaces of Politics" i Doreen Massey, John Allen and Philip Sarre (ed.) *Human Geography Today*. Cambridge: Polity Press.
- Mattsson, Katarina (2001) "Ekonomisk rasism: Föreställningar om de Andra i ekonomisk invandrarforskning" i Michael Mc Eachrane och Louis Faye (red.) *Sverige och de Andra: Postkolonialt perspektiv*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Molina, Irene (1997) *Stadens rasifiering: Etnisk boendesegregation i folkhemmet*. Uppsala: Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet.
- Rancière, Jacques (1999) *Disagreement: Politics and philosophy*. London: University of Minnesota Press.
- Rancière, Jacques (2004) *The politics of aesthetics*. London: Continuum.
- Rancière, Jacques (2006) *Texter om politik och estetik*. Lund: Propexus.
- Ristilampi, Per-Markku (1994) *Rosengård och den svarta poesin: En studie av modern annorlundahet*. Stockholm: Symposion.
- Robertson, Alexa (2005) "Narrativanalys" i Bergström & Boréus (red.) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Schierup, Carl-Ulrik och Urban, Susanne (2007) "Social exkludering: Ett beskrivet medborgarskap" i Magnus Dahlstedt m. fl. (red.) *Utbildning, arbete, medborgarskap*. Umeå: Borea.
- Sernhede, Ove (2002) *Alienation is My Nation: Hiphop och unga mäns utanförskap i Det Nya Sverige*. Stockholm: Ordfront.
- Sernhede, Ove (2004) "Göteborg och den sociala ojämlikhetens geografi" i Åsa Andersson m.fl. *Goda projekt och sega strukturer*. Göteborg Stad: Carlshamn Tryck & Media AB.
- Sernhede, Ove (2006) "Förortens 'hotfulla' unga män" i Masoud Kamali (red.) *Den segregeringande integrationen: Om social sammanhållning och dess hinder*. Stockholm: SOU, 2006:73.
- Sernhede, Ove och Johansson, Thomas (red.) (2006) *Storstadens omvandlingar: Postindustrialism, globalisering och migration. Göteborg och Malmö*. Göteborg: Daidalos.
- Simmel, Georg (1981) *Hur är samhället möjligt?: och andra essäer*. Göteborg: Korpen.
- Svallfors, Stefan (1996) *Välfärdsstatens moraliska ekonomi*. Umeå: Borea.
- Söderström, Martin och Uusitalo, Roope (2005) Vad innebär införandet av fritt skolval i Stockholm för segregeringen i skolan? IFAU: Rapport 2005:2.
- Thörn, Catharina (2006) "Kampen om staden och offentlighetens omvandling" i Ove Sernhede och Thomas Johansson (red.) *Storstadens omvandlingar: Postindustrialism, globalisering och migration. Göteborg och Malmö*. Göteborg: Daidalos.

- Wacquant, Loic J. D. (1996) "Red belt, black belt: racial division, class inequality and the state in French urban periphery and the American ghetto" i Enzo Mingione (ed.) *Urban Poverty and the Underclass*. London: Blackwell.
- Willis, Paul (2000). *The Ethnographic Imagination*. Cambridge: Polity Press.
- Zintchenko, Lennart (1997) "Hammarkullen som offentlig bild" i Karl-Olov Arnstberg och Ingrid Ramberg (red.) *I stadens utkant: Perspektiv på förorter*. Tumba: Mångkulturellt centrum.

Andra källor

Göteborgssamhällets utveckling 2009 (2009) Göteborgs Stad: Stadskansliet.